شروڤەكرنا كیتابا

(الأصول الثلاثة)

یا موحەممەدێ كوڕێ عەبدولوەهابی

شروڤەكرنا

بابێ صەدیقی

ملا جلیل صادق باخورنیفی

پێش نڤێژ وخۆدبەخۆینێ

مزگەفتا حەجی موصطەفای

ل دهوكێ

دەسپێک

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وصحبه ومن اهتدى بهديه إلى يوم الدين.. أما بعد.

خویشك وبراێن هێژا: ئەڤ پەرتوکە ئەوا بناڤێ (**الأصول الثلاثة**) ژ وان پەرتوکێن گەلەکێن گرنگە د بابەتێ بیر وباوەرێن (عەقیدا) ئیسلامێ دا یا دروست ، وکەسەك نینە پێتڤی ب وێ زانینێ نەبت ئەوا تێدا هاتی، چونکی ئەوە ئەوا گرێدای ب ژیانا مرۆڤی ڤە ل دونیای و د قەبری دا و ل ڕۆژا قیامەتێ.

وئەڤ پەرتوکە من شرۆڤە کربوو بۆ هندەك داخازکەرێن زانینێ بدەنگ، و ژبەر گرنگیيا وێ هەردوو براێن مە يێن هێژا وخۆشتڤی دیت یا فەرە کو بێتە نڤێسین، ڤێجا ئەوژی ب وی کاری ڕابوون، خودێ مەزن وبلند خێرا وان بنڤێست وبکەتە د تەرازێن خێرێن وان دا ل ڕۆژا قیامەتێ. (و وان هەردوو برا نە ڤیيا ناڤێ وان بێت دیارکرن).

ل دوماهیێ هیڤیا من ئەوە کا چەوا مفا ژێ هاتیە دیتن ب دەنگ هەر وسا مفا ژێ بێتە دیتن بنڤێسین ژی.

والحمد لله رب العالمين

بابێ صەدیقی

ملا جلیل صادق باخورنیفی

(بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)

بناڤێ خودێ ئەوێ گەلەكێ ب رەحم د دونیای دا بۆ هەمی چێكرییا وئەوێ گەلەكێ ب رەحم ل ڕۆژا قیامەتێ بۆ مرۆڤێت خودان ئیمان بتنێ.

(اعْلَمْ رَحِمَكَ اللهُ أَنَّهُ يَجِبُ عَلَيْنَا تَعَلُّمُ أَرْبَعِ مَسَائِلَ) تو بزانە خودێ تەعالا رەحمێ بتە ببەت كو واجبە ل سەر مە ئەم چار مەسئەلا بزانین و ئەم خۆ تێدا شارەزا بكەین ، ئەڤ مەسئەلێت هەنێ ئەڤەنە؟:

(المسألة الأولى: الْعِلْمُ: وَهُوَ مَعْرِفَةُ اللهِ، وَمَعْرِفَةُ نَبِيِّهِ ﷺ، وَمَعْرِفَةُ دِينِ الإِسْلامِ بالأَدِلَّةِ).

مەسئەلا ئێكێ: زانین ، وئەوژی نیاسینا خودێ ونیاسینا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ، ونیاسینا دینێ ئیسلامێ ب دەلیل.

(المسألة الثَّانِيَةُ: الْعَمَلُ بِهِ) مەسئەلا دووێ: كارپێكرنا ب وێ زانینێ: ئانكو: ئەوا واجب ل سەر تە تو بزانی وەختێ تە خودێ تەعالا نیاسی و دینێ وی نیاسی و پێغەمبەرێ وی نیاسی ل دویڤ ڤێ زانینی دڤێت تو كاری ژی بكەی، ئەڤە مەسئەلا دووێ.

(المسألة الثَّالِثَةُ: الدَّعْوَةُ إِلَيْهِ) مەسئەلا سیێ: گازیكرنا خەلكی بۆ وێ: ئانكو: وەختێ تە خودێ و پێغەمبەرێ وی ﷺ ، ودینێ وی نیاسی و تە كار پێ كر تو گازی خەلكی ژی بكەی بۆ ئەوا تە ل دەف خۆ پەیداكری ئەوژی (علم و عەمەلە) ئانكو: زانین وكاركرنە.

(**المسألة الرَّابِعَةُ: الصَّبْرُ عَلَى الأَذَى فِيهِ**) **مەسئەلا چارێ**: وەختێ مرۆڤ دینێ خودێ تەعالا بزانیت و کاری پێ بکەت و گازی خەلکی بکەت، گەلەك خەلکێ هەی ئەڤ تشتێ تو گازی وان دکەی ب دلێ وان نینە، دێ زەرەرێ گەهینەتە ، چێدبیت تە بێشینن ، وچێدبیت تەعنا دانە تە وئاخفتنێت سەقەت بێژنە تە ، ل ڤێرێ چ تشت واجبە ل سەر تە، مەسئەلا چارێ کو ئەوژی صەبرە ، مەعنا تو یێ ب تەحەممول بی وبهێنفرەهـ بی ل سەر نەخۆشییێت خەلکی، و دەلیلی ڤێ چەندێ چیە یێ ڤان هەر چار مەسئەلا؟ (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل – ل سەر ڤان هەر چار مەسئەلا – گوتنا خودێ بلندە. (**بسم الله الرحمن الرحيم:**) بناڤێ خودێ ئەوێ گەلەکێ ب رەحم ﴿**وَالْعَصْرِ * إِنَّ الإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ * إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ**﴾ (**سورة العصر**). خودێ تەعالا سویند دخوت و دبێژت: (**وَالْعَصْرِ**) دو تەفسیرێن بۆ هەین: **ئێک**: ئانکو: وەخت ، ئەو وەختێ ئەم تێدا دژین دبێژنێ (عصر) و تەفسیرا **دووێ**: وەختێ ئێڤاری یان وەختێ نڤێژا ئێڤاری، ئەو بت یان ئەو بت چ فەرق نینە. خودێ تەعالا پێ سویند دخوت و وەختێ خودێ تەعالا ب تشتەکی سویند بخوت مەعنا ئەو تشت گەلەکێ ب قەدرە وگرنگە، ئەگەر ئەم بێژین (العصر) بەحسی وەختییە، وەخت گەلەکێ ب قەدرە وگرنگە، چونکی وەخت ژییێ (عەمرێ) مرۆڤی یە، و وەخت یێ پێکهاتییە ژ شەڤە و

ڕۆژا، وشەڤ و ڕۆژ عەمرێ تەنە، ئەگەر تو ڤی وەختی بۆ خۆ نە گری ونە نەکەیە دەلیڤە تو فایدەی ژێ نابینی، و ئەگەر تو عیبادەتی و طاعەتی تێدا نەکەی دێ خۆسارەت بی، ڤێجا ئەو تشتێ کو خودێ تەعالا پێ سویند خاری کو وەختە گەلەکێ گرنگە و گەلەکێ ب قەدر و قیمەتە، ژبەر هندێ خودێ تەعالا پێ سویند خار **ئەڤە تەفسیرەک**.

تەفسیرا دووێ: ئەگەر ئەم بێژین بەحسێ ئێڤارییە یان نڤێژا ئێڤاری، ئەم دێ بێژین: ئەو ژی گەلەك ب قەدرە وگرنگە، ژبەر چ؟ چونکی هندی نڤێژا ئێڤاری یە و وەختێ ئیڤاری یە ئەو وەختە یێ گەلەك ب قەدر وقیمەت، نڤێژا ئێڤاری ئەو نڤێژە وەختێ پێغەمبەر ﷺ بەحسێ وێ دکەت و دبێژتن: ((**مَنْ صَلَّى الْبَرْدَيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ**)) بوخاری وموسلم ڤەدگوهێزن، ئانکو: ئەوێ هەردوو نڤێژێت (بەردەینا) بکەت، ئەو دێ چیتە بەحشتێ، (بەردەین) کیژکن؟ نڤێژا سپێدێ و ئێڤاری نە.

دحەدیسەکا دی دا یا دروست پێغەمبەر ﷺ دبێژتت: ((**مَنْ فَاتَتْهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ**)) ئانکو: ئەوێ نڤێژا ئێڤاری ب تنێ ژێ بچیت مسوگەر کارێ وی یێ وێ ڕۆژێ هەمی پیچ بوو ، مەعنا ئەڤە نڤێژەکا گەلەکا ب قەدر وقیمەتە.

دەلیلەکێ دی ل سەر گرنگییا ڤێ نڤێژێ پێغەمبەر ﷺ دبێژت: ((**يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ**

وَصَلَاةِ الْعَصْرِ ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي فَيَقُولُونَ: أَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ وَتَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ)) بوخارى وموسلم ڤەدگوهێزن، ئانكو: ئێكودوو دگوهەڕن هندەك مەلائیكەت ب شەڤێ وهندەك مەلائیكەت ب ڕۆژێ يێت موكەلەف ب كارێ هەوەڤە كو هەر مرۆڤەكی چار مەلائیكەت يێت هەين، دو يێت شەڤێ نە ودو يێت ڕۆژێ نە كارێ ڤان مەلائیكەتا چيە؟ ئەڤە ئەون يێت كارێ مرۆڤی يێت باش و يێت خراب دنڤێسن، ڤێجا ئەڤ مەلائیكەتە كەنگی ئێك و دوو دگوهەڕن؟ سپێدێ و ئێڤارى ئانكو: (نڤێژا سپێدێ و نڤێژا ئێڤارى) ڕەب العالەمين وەختێ ئەو ئێكودوو دگوهەڕن دێ بێژتە ئەڤان مەلائیكەتا هەوە چەوا عەبدێت من هێلان؟ يەعنێ مەعنا وەختێ هين هاتين د چەوا بوون ، و ل سەر چ كار بوون؟ - خودێ تەعالا دزانت بەلێ دێ پسيارێ ژ مەلائیكەتا كەت -، مەلائیكەت دێ بێژنێ يا ڕەببی، ئەم هاتينە نك وان و ئەوان نڤێژ دكر - بەحسێ نڤێژا سپێدێ -، و مە ئەو هێلان ئەوان نڤێژ دكر -بەحسێ نڤێژا ئێڤارى -. ئانكو: مەلائیكەتێت ڕۆژێ نڤێژا سپێدێ دێ ئێن، ومەلائیكەتێت شەڤێ دێ نڤێژا سپێدێ چن، ومەلائیكەتێت شەڤێ دێ نڤێژا ئێڤارى ئێن، وئەڤێت دى دێ ئێڤارى چن، ڤێجا ئەڤە ئەگەر ئەم بێژين تەفسيرا وێ بەحسی نڤێژا ئێڤارى ژی يە مەعنا نڤێژەكە و وەختەكە گەلەكێ ب قەدرو قيمەتە.

ڤێجا دەلیل ئەڤ سورەتێ هەنێ یە وەختێ مە گوتی خودێ تەعالا سویند دخوت ب چ؟ ب ڤی وەختی یان ژی ب ئێڤاری یان نڤێژا ئێڤاری. تشتەکێ دی د ڤێرێ دا یێ هەی مەسئەلا سویندێ، خودێ تەعالا حەقێ هەی ب هەر تشتەکی سویند بخوت چونکی هەمی تشت مولکێ ویە ، ئەوی حەقێ هەی ب هەر تشتەکی سویند بخوت چ مانع بۆ نینە، بەلێ بۆ مە چێنابیت ب چ تشتا ئەم سویند بخوین ژبلی ڕەب العالەمینی یان کەلامێ ڕەب العالەمینی کو قورئانە یان ناڤ و صیفەتێت وی. یەعنی ئەگەر مرۆڤ نەچار (مەجبور) بوو مرۆڤ سویند بوخوت دێ بێژت: **(والله یان بالله یان تالله)** یەعنی ب خودێ، یان دێ بێژت: ب قورئان کو کەلامێ خودێ یە، یان دێ بێژت: بناڤ و صیفەتێت خودێ، چونکی ئەو ژی نە مەخلوقن. بەلێ ئێك سویند بخوت ب تشتەکێ دی ژبلی بێت مەگوتین وەکی ب پێغەمبەرەکی یان ب سەرێ بابێ یان ب گوڕا بابێ یان ب دارەکێ یان ب بەرەکی یان ب شێخەکی یان ب مەزارەکی یان ب بەرێ بەیتێ ئەڤە هەمی چێنابت و دێ بیتە شرك.

ڤێجا ل ڤێرێ ڕەب العالەمین سویند خار و ب هەر تشتەکێ دڤێت سیند بخوت حەقێ وی یە، بەلێ ژبەر چ خودێ سویند خار؟ گوتی: (**إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ**) هندی ئینسانە - جنسێ ئینسانی - هەمی بێت

خوسـارەتیێ دا – ئـانكو: فایدە بـو ئینسـانی نینـە ئـیلا ب ڤـان تشـتا ئەڤێت خودێ تەعالا بۆ مە دیارکرین - ئـەوژی ئـەڤ صیفەتەنە ئیللا چار صیفەت ل دەف ئینسانی هەبن دا ژ وان مرۆڤا بیت ئـەوێت فایدە، گوت: (**إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا**) یێ ئێکێ گوت: ئیللا ئـەڤ ئینسـانە بتنـێ نـە د خوسـارەتن ئـەوێن خـودان ئیمـان، ئیمانـەکا ڕاسـت و یـا دروسـت ب خـودێ تـەعالا هـەبیت، کـو ڕەب العالـەمـین چێکـەرە، وڕزقـدەرە، وسـەرومرە، و چێکرییـا زنـدی دکـەت ودمرینـت، و هـەژی عیبـادەتێ یـە کەسەك ژبلی وی هەژی عیبادەتی نینە ئەو بتنـێ یە یـێ هـەژی. خـودان ناڤ و صیفەتێت مەزنە، ئەو بتنێ یە هـەر تشـتەکێ بڤێت دێ کـەت ، کەسەك نەشێت چ زەرەرێ ب گەهینتێ ئەڤە مەعنا ئیمانـەکا ڕاسـت و دروست تە ب خودێ تەعالا هەبت، و ئیمانەکا تمام ژی تە هەبیت ب وی تشتی یێ خودێ تەعالا بەحسـێ خـۆ پـێ کـری ژ نـاڤ و صیفەتێت خۆ، ڤێجا ئیمان ئینان ب خودێ ب ڤی ڕەنگی ئەڤە ئێك ژ وان تشـتانە یێت مرۆڤی ژ خوسارەتیێ خلاس دکەن.

تشتێ دووێ (**وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ**) ئیمان ئینان بتنێ فایدە ناکـەت ئیللا کـار ژی ل گـەل بت وەکـی زانا دبێژن: ئیمـان بتنـێ بـێ کـار وەکـی دارەکێ یە بێ فێقی، ئەگەر دارەك هـەبیت بـێ فێقـی چ فایدە دێ ژێ ئێتە دیتن؟ چوننە یان گەلەك وگەلـەك کێم، ڤێجا ئـەڤ ئیمانـە ژی

بێی كار گەلەك فایدە تێدا نینە. و كار ژی دڤێت یێ قەنج (صالح) بت چونكی خودێ نەگوتی: (**وَعَمِلُوا**) بتنێ ، بەلێ گوتی: (**وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ**) ئەڤ كارە وەختێ ئینسان دكەت دڤێت یێ قەنج بت، وكارێ قەنج كیشكە؟ ئەوە یێ ل دویڤ شەریعەتێ خودێ بت ئەوە یێ ل دویڤ قورئانێ و سوننەتا پێغەمبەری یا دروست بیت. هەر كارەكێ هەبت ئەگەر نە ل دویڤ قورئان و سوننەتێ بت ئەو كار یێ بەطالە و نائێتە قەبویلكرن ل دەڤ خودێ ژبەر هندێ گوتی: (**الصَّالِحَاتِ**) ئانكو: ئەڤ كارە دڤێت یێ قەنج ژی بت.

تشتێ سیێ (**وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ**) ئەو كەسەكێ ئیمانێ بینت و كارێ قەنج بكەت و ئەو حەقیێ نەبێژت و حەقیێ نیشا خەلكی نەدەت ئەڤە ژی گەلەك یا ب فایدە نینە، بەلێ دڤێت ئەڤەژی ل دەڤ وی هەبت - مەعنا ئەو تشتێ تو دزانی و تو كاری پێ دكەی دڤێت تو نیشا غەیری خۆ ژی بدەی، ئەڤەیە مەعنا (**وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ**) -.

بەلێ وەختێ تە ئەڤ هەر سێك تشتە ل دەڤ خۆ پەیداكرن دێ دوژمناتییا تە ئێتەكرن وەختێ تو گازی خەلكی دكەی وبەرێ خەلكی ددەیە دینێ خودێ دێ خەلك دوژمناتییا تە كەت، ئەگەر تو ل مالا خۆ ڕینیە خار وعیبادەتێ خودێ بكەی چێدبیت خەلك نەخۆشیێ نەگەهینتەتە وبەحسێ تە نەكەن ب خرابی، بەلێ وەختێ تو

گازى خەلكى دكەى بۆ دينىٚ خودىٚ و تو دينىٚ خودىٚ بەلاڤە بكەى و بۆ خەلكى دبێژى، دىٚ دوژمن بۆتە پەيدابن وەختىٚ دوژمن پەيدابوون صيفەتىٚ چارىٚ دڤێت ل دەف مرۆڤى پەيدا ببت ئەوژى ئەڤەيە: خودىٚ گوت: (**وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ**) ئەوێت صەبرىٚ دكێشن و بەرىٚ ئێك ودوو ددەنە صەبرىٚ، ئەڤە ژى ژ وان صيفەتانە ئەگەر ئێك ل دەف خۆ پەيدا بكەت ئەڤە ژ وان مرۆڤا نابت يێت خوسارەت.

ڤێجا هەمى ئينسان دخۆسارەتن ئەو تىٚ نەبن ئەوێت خودان ئيمان و كارىٚ قەنج دكەن وبەرىٚ ئێك ودوو و خەلكى ددەنە حەقيىٚ و صەبرىٚ دكێشن ل سەر نەخۆشييا د ڤىٚ رِێكىٚ دا.

(**قَالَ الشَّافِعِيُّ ـ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى ـ:**) ئيمامىٚ شافعى خودىٚ رِەحمىٚ پىٚ ببەت دبێژت: (**لَوْ مَا أَنْزَلَ اللهُ حُجَّةً عَلَى خَلْقِهِ إِلا هَذِهِ السُّورَةَ لَكَفَتْهُمْ**) ئانكو: ئەگەر خودىٚ نە ئينابا خارىٚ چ دەليل چ حوججەت ل سەر مەخلوقاتىٚ خۆ هەميىٚ بەس ئەڤ سورەتە ب تنىٚ ئينابا خار بەسى وان بوو، بوچى؟ چونكى خودىٚ چ نەهێلا نەگوتى، هەمى تشت بۆمە دياركرن ژ تشتێت فەر ئەوێت كو ئينسان پىٚ سەرفەراز وناجح وفايدە دبيت و پىٚ دچيتە بەحشتىٚ، ئەو ژى كو ئيمانە وكارىٚ قەنج و دويڤچوونا حەقيىٚ و صەبر كێشانا ل سەر نەخۆشييا.

(**وَقَالَ البُخَارِيُّ ـ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى:**) و ئیمامێ بوخاری خودێ ڕەحمێ پێ ببەت – ئەوژی موحەممەدێ کوڕێ ئیسماعیلی یە خەلکێ بوخارا یە کتێبەکا هەی یا حەدیسێ ژ وان کتێبێن ژ هەمیا دروست تر کو دبێژنێ (صحیحا بوخاری) و گەلەك کتێبێن دی ژی ییێت هەین ئەو د ڤێ کتێبا خودا ئەوا دبێژنێ (صحیح البخاری) - ، دبێژیت: (**بَابُ: العِلْمُ قَبْلَ القَوْلِ وَالْعَمَلِ**) هندی زانینە بەریکا گوتنێ و کریارێ یە. ئانکو: ئەو تشتێ تو نەزانی ئەگەر تو بێژی یان بکەی دێ خەلەت بی دڤێت تو بزانی کا ئەڤ تشتە یێ دروستە یان نە، پاشی بێژی یان بکەی -، ڤێجا زانین بەری هەمی تشتی یە دەلیل پێ ئەڤەیە خودێ تەعالا دبێژتە پێغەمبەری ﷺ: ﴿**فَاعْلَمْ أَنَّهُ لاَ اله إِلاَّ اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ**﴾ [**محمد**:١٩]. بەری هەمی تشتا خودێ چ گوتە پێغەمبەری ﷺ گوتێ: (**فَاعْلَمْ**) ئانکو: ڤێجا تو بزانە - ئێکەمین جار بەرێ وی دا زانینێ -، ب زانە کو کەسەك نینە یێ هەژی عیبادەتی ژبلی خودێ و پاشی داخازا غەفراندانا گونەها بۆ خۆ ژ خودێ بکە (**وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ**) و بۆ موسلمانا هەمییا ژنك و زەلاما، د ڤێ ئایەتێ دا خودێ زانین بەریکا گوتنێ و کریارێ ئینا، گوتن ئەڤەیە: (**لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**) وکریار ئەڤەیە: (**وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ**) داخازا غەفراندنا گونەها یە ژ خودێ، و هەروسا ئێکەمین ئاخفتن وەختێ ڕەب العالەمینی بۆ

پێغەمبەری فرێکری ئەڤەبوو؟ گوتێ: (**اقرأ**) بخوینە مەعنا ئەڤ خاندنە بەرێ مرۆڤی ددەتە زانینێ، ڤێجا ئەگەر مرۆڤ تشتەکی نەزانیت دێ چەوا کەت؟! نەشێت بکەت ونزانت بکەت و وەختێ دکەت ژی چێدبیت دێ کەفتە د خەلەتیێ دا یان د گونەهێ دا، ئیمامێ بوخاری دبێژیت: (**فَبَدأَ بِالْعِلْمِ قَبْلَ القَوْلِ وَالعَمَلِ**) ڤێجا خودێ دەسپێکر ب زانینێ بەری گوتنێ و کریارێ.

پاشی دبێژت: (**اعْلَمْ رَحِمَكَ اللهُ أنَّه يَجِبُ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ، تَعَلُّمُ هَذِهِ الثَّلاثِ مَسَائِل، والْعَمَلُ بِهِنَّ:**) تۆ بزانە خودێ ڕەحمێ بتە ببەت واجبە ل سەر هەر موسلمانەکی ژنك بیت یان زەلام بیت ئەو ئەڤان هەرسێك مەسئەلێت هەنێ ژی بزانت و کاری ژی پێ بکەت، ئەو مەسئەلە ژی ئەڤەنە:

(**الأُولَى:**) یا ئێکێ: (**أَنَّ اللهَ خَلَقَنَا، وَرَزَقَنَا، وَلَمْ يَتْرُكْنَا هَمَلا، بَلْ أَرْسَلَ إِلَيْنَا رَسُولاً، فَمَنْ أَطَاعَهُ دَخَلَ الجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَاهُ دَخَلَ النَّارَ**) هندی خودێ یە ئەم یێت چێکرین ورزقێ مەیێ دای - وئەوە ڕزقی ددەتە مە نە کەسەکێ دی -، و ئەم نەهێلاینە وەکی پەزێ بێ شڤان کو ئەم ل دویف سەرێ خۆ بچین یان ب کەیفا خۆ کاری بکەین، بەلێ خودێ وەختێ ئەم چێکرین ورزقێ مە دای، پێغەمبەر ژی بۆمە هنارتن دا بەرێ مە بدەنە رێکا حەق و یا دروست، ڤێجا ئەوێ گوهێ خۆ بدەتە ئەڤی

پێغەمبەرێ هە دێ چیتە بەحشتێ وئەوێ بێ ئەمرییا وی بکەت دێ چیتە جەهنەمێ، و دەلیل ژی پێ گوتنا خودێ تەعالا یە وەختێ دبێژیت: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولاً شَاهِداً عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولاً * فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذاً وَبِيلاً﴾ (المزمل: ١٥، ١٦). گوتی: مسوگەر مە پێغەمبەرەك یێ بۆ هەوە هنارتی شاهد ل سەر هەوە كو – ئانكو: شاهدەیێ ل سەر هەوە بدەت -، هەروەكی مە بۆ فیرعەونی پێغەمبەرەك هنارتی بەحسێ موسای [سلاڤێت خودێ تەعالا ل سەر بن] ڤێجا فیرعەونی بێ ئەمرییا وی پێغەمبەری كر - ئەوێ خودێ تەعالا هنارتی بو وی كو موسا بوو، - خودێ تەعالا دبێژت – ڤێجا مە فیرعەون گرت و مە بەرە هیلاكێ هیلاكەكا گەلەكا مەزن.

ڤێجا ل ڤێرێ هەر وەكی خودێ دبێژتە مە ئەگەر هوین ژی وەكی فیرعەونی بكەن و بێ ئەمرییا پێغەمبەرێ خۆ بكەن دێ هەوە ژی دەمە عەزابێ و دێ د هیلاك بەم.

ئەڤە مەسئەلا ئێكێ ئەوا كو پێتڤی وفەر ئەم بزانین كو خودێ تعالا ئەم یێت چێكرین ورزقێ مەیێ دای و ئەم نەهێلاینە ب هیڤییا مەڤە وب هیڤییا عاقلێ مەڤە، بەلێ پێغەمبەرێت بۆمە هنارتین دا ئەم گوهی خۆ بدەینێ وەختێ مە گوهێ خۆ دایێ دێ چینە بەحشتێ، و ئەگەر مە بێ ئەمرییا وی كر دێ چینە جەهنەمێ.

(**الثَّانِيَـةُ:**) يا دووێ ئەڤەیە: (**أَنَّ اللهَ لا يَرْضَـى أَنْ يُشْـرَكَ مَعَـهُ أَحَـدُ فِـي عِبَادَتِـهِ، لا مَلَـكٌ مُقَـرَّبٌ، وَلا نَبِـيٌّ مُرْسَـلٌ**) هندى خودێ یە ڕازى نابیت ژ کەسەکێ کو ئێك ئێکى بکەتە شریك دگەل وى د عیبادەتى دا ، ڕەب العالەمین ڕازى نابت ب چ شریکا کو ئێك بۆ چێ بکەت د عیبادەتێ وى دا، نە ئەڤ شریکێ هە مەلائیکەتەك بت ، ئەڤێت نێزیکى خودێ بیێت ب قەدرو قیمەت ، و نە پێغەمبەرەك بت ئەوێ خودێ هنارتى بو عالەمێ و کریە پێغەمبەر. - ئانکو: ئەڤ مرۆڤێ هە ئەڤێ کو شرکێ دکەت وئێکى دکەتە شریك دگەل خودێ، خودێ ژ وى ڕازى نابیت چونکى خودێ هەوجەى چ شریکا نینە و چ واستا ژى نینە -، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: ﴿**وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلاَ تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَداً**﴾ (**الجن: ١٨**)) هندى مزگەفت بیێت خودێ نە ڤێجا ل گەل خودێ گازى کەسەکێ دى نەکەن، وعیبادەتێ کەسەکێ دى نەکەن -.

(**الثَّالِثَةُ:**) یا سییێ: (**أَنَّ مَنْ أَطَاعَ الرَّسُولَ، وَوَحَّدَ اللهَ، لا يَجُوزُ لَـهُ مُوَالاةُ مَـنْ حَـادَّ اللهَ وَرَسُـولَهُ، وَلَـوْ كَـانَ أَقْـرَبَ قَرِيـبٍ**) ئەوێ گوهێ خۆ بدەتە پێغەمبەرێ خودێ - موحەممەدى ﷺ - و ئەوێ عیبادەتێ خودێ بتنێ بکەت چ شریکا بۆ وى چێ نەکەت ب چ تشتا، نە یا دروستە بۆ وى ئەو حەش وان مرۆڤا بکەت و پشتەڤاني و هاریکارییا وان بکەت

ئەوێت دوژمناتییا خودێ و پێغەمبەرێ وی دکەن چونکی ئەڤە کافرن و نەیا دروستە بۆ مرۆڤێ موسلمان ئەو حەش مرۆڤێت کافر بکەت و پشتەڤانییا وان بکەت، یان ژ وان کەسا بیت پێت بەرەڤانیێ ژ مرۆڤێت کافر بکەت ئەوێت دوژمناتییا خودێ و پێغەمبەرێ خودێ دکەن، (**وَلَوْ كَانَ أَقْرَبَ قَرِيبٍ**) خۆ ئەگەر ئەو مرۆڤ یێ کافر ئەوێ دوژمناتییا خودێ و پێغەمبەرێ وی دکەت چەندێ نێزیك ژی بیت بۆ مرۆڤی خۆ بلا بابێ مرۆڤی بیت یان دەیکا مرۆڤی بیت یان برایێ مرۆڤی بیت یان کی بت، هندی ئەو ئەو بیت یێ کافر، چێنابیت مرۆڤ حەژێ بکەت و هاریکاری وپشتەڤانییا وی بکەت یان بۆ خۆ بکەتە هاریکار، دەلیل پێ چیە ؟ گوتی: (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: ﴿**لاَ تَجِدُ قَوْماً يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُوْلَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُوْلَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلاَ إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ**﴾ (**المجادلة: ٢٢**). نا چێبیت بۆ چ مرۆڤا ئەوێت کو ئیمان هەبن ب خودێ و ب ڕۆژا قیامەتێ ئەو حەش وان مرۆڤا بکەن و پشەڤانیا وان بگرن ئەوێت دوژمناتییا خودێ و پێغەمبەرێ وی دکەن خۆ ئەگەر ئەڤ مرۆڤێت هە بابێت وان بن یان

کوریێت وان بن یان برایێت وان بن یان عەشیرەتا وان بن ئەگەر کافر بن. پاشی خودێ گوت: (**أُوْلَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ**) ئەو مرۆڤێت حەژ کافرا نەکەن و پشتەڤانی وهاریکارییا وان نەکەن ، ئەڤە ئەون یێت خودێ ئیمان کریە ددلێت وان دا و تێدا موکوم کری، و پشتەڤانییا وان کری و شیان و قووەت داینە وان ، (**وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا**) و دێ ڕۆژا قیامەتێ وان داخلی بەحشتا کەت ئەو بەحەشتێت ریبار دبنڕا تێن و دچن و دێ هەر وهەر مینە د ڤان بەحەشتادا، (**رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ**) خودێ تەعالا یێ ژ وان ڕازیبووی (**وَرَضُوا عَنْهُ**) و ئەو ژی یێ ژ خودێ رازیبووین، (**أُوْلَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ**) ئەون حیزبا خودێ (**أَلاَ إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ**) ڤێجا دا بۆ هەوە بێژم گەلی موسلمانا گەلی ئینسانا هندی حیزبا خودێ یە بتنێ ئەون یێت سەرفەرازیێ وفایدەی وئیفلەحێ دبینن وکەسەکێ دی نە.

پاشی د دویڤ دا خودانێ کتێبێ دبێژیت: (**اعْلَمْ أَرْشَدَكَ اللهُ لِطَاعَتِهِ، أَنَّ الْحَنِيفِيَّةَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ: أَنْ تَعْبُدَ اللهَ وَحْدَهُ، مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ**) تو بزانە خودێ بەرێ تە بدەتە طاعەتێ خۆ هندی (حنیفییەتە) ئانکو: ئەو دینێ حەق و ڕاست و دروست، دینێ إبراهیم سلاڤێن خودێ ل سەر بن ، ئەڤەیە: تو عیبادەتێ خودێ بتنێ بکەی و عیبادەتێ کەسەکێ دی نەکەی کەسەکێ نەکەیە شریك ل گەل خودێ د ڤی عیبادەتی

دا، (**وَبِذَلِكَ أَمَرَ اللهُ جَمِيعَ النَّاسِ، وَخَلَقَهُمْ لَهَا**) و بۆ چەندێ خودێ ئەمرێ عالەمێ هەمیێ پێ کری – ئانکو: ئەو عیبادەتێ خودێ بتنێ بکەن و چ شریکا بۆ وی چێ نەکەن ب چ تشتا -، و ژبەر ڤێ عیبادەتێ و ژ بەر ڤێ تەوحیدێ خودێ ئەڤ ئەجنە وئینسانە پێت چێکرین. (**كَمَا قَالَ تَعَالَى:**) هەر وەکی خودێ تەعالا دبێژیت: ﴿**وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنْسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ**﴾ (**الذاريات:٥٦**). من نەچێکرینە ئەجنە وئینسان ئیللا ژبەر تشتەکێ بتنێ ئەو ژی دا عیبادەتێ من بتنێ بکەن و چ شریکا بۆ من چێنەکەن (**وَمَعْنَى يَعْبُدُونِ: يُوَحِّدُونِ**) ومەعنا (**يَعْبُدُونِ**) ئانکو: دا ئەو تەوحیدا من بکەن، دا بەس عیبادەتێ من بتنێ بکەن پێ کەسەکێ دی نە، (**وَأَعْظَمُ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ التَّوْحِيدُ**) ومەزنترین تشتێ خودێ ئەمرێ مە پێ کری تەوحیدە، (**وَهُوَ: إِفْرَادُ اللهِ بِالْعِبَادَةِ**) وتەوحید ئەڤەیە: تو عیبادەتێ خودێ بتنێ بکەی، عیبادەتکرنا خودێ بتنێ دبێژنێ تەوحید، (**وَأَعْظَمُ مَا نَهَى عَنْهُ الشِّرْكُ**) ومەزنترین تشت ئەوێ خودێ ئەم ژێ داینە پاش شرکە، (**وَهُوَ: دَعْوَةُ غَيْرِهِ مَعَهُ**) وشرك ژی ئەڤەیە: دوعاکرن عیبادەتکرنا ئێکێ دی یە ل گەل خودێ، ئەڤە دبێژنێ شرك، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل گوتنا خودێ تەعالا یە دبێژت: ﴿**وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئاً**﴾ [**النساء: ٣٥**]. وهوین عیبادەتێ خودێ بتنێ بکەن و چ شریکا بۆ خودێ عالا چێ نەکەن ب چ تشتا،

چ ئەڤ تشتێ هە یێ مەزن بیت یان یێ بچویك بیت، ئەڤ شركا هە یا بچویك بیت یان یا مەزن بیت خۆ ژێ بدەنە پاش.

(**فَإِذَا قِيلَ لَكَ:**) ئەگەر ئێك بێژتە تە: (**مَا الأُصُولُ الثَّلاثَةُ: الَتِي يَجِبُ عَلَى الإِنْسَانِ مَعْرِفَتُهَا؟**) ئەو چ هەر سێك بناخەنە (ئەصلن) ئەوێت واجب ل سەر ئینسانی كو دڤێت بزانیت؟. ئەگەر ئێكی ئەڤ پسیارە ژ مە كر دێ چەوا بەرسڤا وی دەین؟ (**فَقُلْ:**) ڤێجا بەرسڤا وی بدە و بێژە ئەو هەر سێك ئەصل ئەڤەنە: (**مَعْرِفَةُ الْعَبْدِ رَبَّهُ، وَدِينَهُ، وَنَبِيَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ**) نیاسینا عەبدی بۆ ڕەبێ خۆ، ودینێ خۆ، وپێغەمبەرێ خۆ محمدی ﷺ.

الأصل الأول : معرفة الرب

بناخێ ئێکێ: نیاسینا خودێ

(**فَإِذَا قِيلَ لَكَ: مَنْ رَبُّكَ؟**) ڤێجا ئەگەر ئێکی پسیار ژ تە کر گوتە تە: خودێ تە کییە؟ (**فَقُلْ: رَبِّيَ اللهُ الَّذِي رَبَّانِي، وَرَبَّى جَمِيعَ الْعَالَمِينَ بِنِعَمِهِ**) ڤێجا تو بێژە ڕەببێ من ئللاهە (الله) ئەوێ ئەز خودانکریم و ئەڤ عالەمە هەمی ژی خودانکری و ب سەروبەر دکەت و بریڤە دبەت (**بِنِعَمِهِ**) ب نیعمەتێن خۆ، و یا هاتی د هندەك نوسخا دا (**بِنِعمَتِهِ**) ب نیعمەتا خۆ (**وَهُوَ مَعْبُودِي لَيْسَ لِي مَعْبُودٌ سِوَاهُ**) و ئەوە بتنێ یێ ئەز عیبادەتێ وی دکەم من ژبلی وی چ مەعبودێت دی نینن، - ئانکو: کەسەکێ دی نینە یێ هەژی هندێ کو ئەز عیبادەتی بۆ بکەم. (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل گوتنا خودێ تەعالا یە دبێژت: ﴿**الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**﴾ (**الفاتحة: ٢**). حەمد هەمی بۆ خودێ تەعالا بتنێ نە ڕەببێ ڤێ عالەمێ هەمییێ - ئانکو: بەس ئەو بتنێ یە هەژی حەمدێ کو مرۆڤ حەمدا وی بکەت - (**وَكُلُّ مَنْ سِوَى اللهِ عَالَمٌ**) وهەرتشتەکێ دی هەبت ژبلی خودێ تەعالا دبێژنێ عالەم، ئەگەر ئێك بژتە تە عالەم چییە؟ دێ ب ڤی ڕەنگی بەرسڤا وی دەی: عالەم هەمی تشت پێکڤە دبێژنێ عالەم ژبلی خودێ تەعالا، چونکی (خودێ تەعالا) نە مەخلوقە،

(**وَأَنَا وَاحِدٌ مِنْ ذَلِكَ الْعَالَمِ**) و ئەژی ئێکم ژ وێ عالەمێ، ڤێجا پێتڤییە ئەژی عیبادەتێ ڤی ڕەببی بکەم.

(**فَإِذَا قِيلَ لَكَ: بِمَ عَرَفْتَ رَبَّكَ؟**) ڤێجا ئەگەر ئێك بێژتە: تە ب چ تشتی خودێ خۆ نیاسی؟ - ئانكو: تو چەوا خودێ د نیاسی؟-

(**فَقُلْ: بِآيَاتِهِ وَمَخْلُوقَاتِهِ**) ڤێجا تو بێژە من ب ئایەتێن وی - ئانكو: ئەو تشتێن دبنە عەلامەت و نیشان ل سەر مەزناهییا وی - و ب چێكرییێن وی. (**وَمِنْ آيَاتِهِ:**) و ژ ڤان ئایەتێن خودێ تەعالا - ئانكو: ژڤان عەلامەت و نیشانا –، (**اللَّيْلُ، وَالنَّهَارُ، وَالشَّمْسُ، وَالْقَمَرُ**) ڕۆژ و شەڤ، و ڕۆژ و هەیف – ئانكو: ئەڤە ژ عەلامەت و نیشانێن مەزناهییا خودێ تە عالانە، (**وَمِنْ مَخْلُوقَاتِهِ**) و ژ مەخلوقاتێن خودێ تەعالا - ئانكو: ژ چێكرییێن خودێ تەعالا ئەوێن كو مرۆڤ ئەگەر هزرا خۆ تێدا بكەت ئێكسەر دێ خودێ تەعالا نیاسیت ب ڕەنگەكێ دروست -، (**السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالأَرَضُونَ السَّبْعُ**) هەر حەفت عەسمان وهەر حەفت عەرد - ئانكو: هەر حەفت طەبەقێن عەرد وعەسمانا– (**وَمَنْ فِيهِنَّ، وَمَا بَيْنَهُمَا**) و ئەو تشتێن دناڤ وان دا، و دناڤبەرا وان چی دا، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل - ل سەر ڤێ چەندێ – گوتنا خودێ تەعالا یە: ﴿**وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لاَ تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلاَ لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ**﴾ (**فصلت: ٣٧**). و ژ

عەلامەت ونیشانێن - مەزناهییا خودێ تەعالا - شەڤ و ڕۆژە وڕۆژ و هەیڤە، هوین سوجدێ نەبن بۆ ڕۆژێ وهەیڤێ - ئانکو: عیبادەتی بۆ وان نەکەن - بەلێ هوین سوجدێ بۆ خودێ تەعالا بتنێ ببەن - ئانکو: عیبادەتی بۆ ڕەب العالەمینی بتنێ بکەن ئەوێ عەرد و عەسمان و شەڤ و ڕۆژ چێکرین - ئەگەر هوین ڕاست دبێژن هوین ژ وان کەسانە یێن عیبادەتێ وی ب دروستی دکەن.

(**وَقَوْلُهُ تَعَالَى:**) - و دەلیلەکێ دی ژی ئەڤەیە — گوتنا خودێ تەعالا: **﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثاً وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ تَبَارَكَ اللّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾** (**الأعراف: ٥٤**). هندی ڕەببێ هەوەیە ئللاهە (الله) ئەوە یێ عەسمان وعەرد چێکرین د شەش ڕۆژان دا پشتی هینگێ یێ بلند بوویە سەر عەرشی و ئەوە یێ شەڤ و ڕۆژا لێک دقولپینت و ئێکێ ل دویڤ ئێکێ دا دئینت بێی کو خەلەلەك بکەڤتێ، ئەوە یێ کو ڕۆژ و هەیڤ و ستێر چێکرین و هەمی د موسەخەرن - ئانکو: یێت دبن ئەمرێ خودێ تەعالا ڤە نەشێن تشتەکی بکەن و بلڤلڤن بێی ئەمرێ خودێ تەعالا - ڤێجا هندی چێکرنا مەخلوقاتی هەمیێ یە وهەمی کار یێ د دەستێ وی دا و مەزناهی و بلنداهی بۆ ڕەببێ عالەمێ هەمیێ بن.

- (ڕەب) کییە؟ - (**وَالرَّبُ هُوَ الْمَعْبُودُ**) وڕەب: ئەو مەعبودە ئەوە یێ مرۆڤ عیبادەتێ وی دکەت، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) و دەلیل گوتنا خودێ بلندە: **﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ * الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ فِرَاشاً وَالسَّمَاء بِنَاء وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاء فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَّكُمْ فَلاَ تَجْعَلُواْ لِلّهِ أَندَاداً وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة: ٢٢،٢١)**. ئەی گەلی ئینسانا هوین عیبادەتێ ڕەببێ خۆ بکەن ئەوێ هوین چێکرین وئەوێت بەری هەوە ژی چێکرین دا هوین ژ وان مرۆڤابن بێن تەقوا. (**الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ فِرَاشاً**) ئەوێ عەرد بۆ هەوە کریە نڤینك – ئانکو: هوین ل سەر بێن و بچن – (**وَالسَّمَاء بِنَاء**) و عەسمان بۆ هەوە کریە ئاڤاهی – ئانکو: وەکی بانەکی - (**وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاء فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَّكُمْ**) وئاڤ ژ عەسمانا ئینایەخار – ئانکو: باران و ب ئەگەرێ وێ ئاڤێ ئەوا خودێ ژ عەسمانا ئینایەخار- ڤێجا بۆ هەوە فێقی و دەخل ودان دەرئێخست ژ عەردی، دا ببتە ڕزق بۆ هەوە، (**فَلاَ تَجْعَلُواْ لِلّهِ أَندَاداً وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ**) ڤێجا چ شریکا بۆ وی چێنەکەن وهوین دزانن کو ئەوە یێ بتنێ هەژی عیبادەتی و چ شریك نینن.

(**قَالَ ابْنُ كَثِيرٍ ـ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى:**) (ابن کثیر) - ئێك ژ زانایێت مەزنە خودانێ تەفسیرەکێ یە تە فسیرا وی گەلەك یا بەرکەتیە - خودێ

ڕەحمێ پێ ببەت دبێژت: (**الخَالِقُ لِهَذِهِ الأَشْيَاءَ، هُوَ الْمُسْتَحِقُّ لِلْعِبَادَةِ**) ئەوێ کو ئەڤ تشتە– ئانکو: عەرد و عەسمان وباران وفیقی و داروباری ودەخل ودان - چێکرین و داین ئەو بتنێ هەژی عیبادەتی یە.

(**وَأَنْوَاعُ الْعِبَادَةِ الَّتِي أَمَرَ اللهُ بِهَا**) وجۆرێن عیبادەتی ئەوێن خودێ تەعالا ئەمرێ مە پێ کرین ئەڤەنە: (**مِثْلُ: الإِسْلامِ، وَالإِيمَانِ، وَالإِحْسَانِ**) وەکی ئیسلامێ وئیمانێ وئیحسانێ، تو ل دەف خۆ پەیدابکەی، وەکی گوتنا شەهدێ و نڤێژێ و ڕۆژیێ وزەکاتێ وحەجێ، ئەڤە هەمی دبێژنێ ئیسلام، و تو ئەڕکانێت ئیمانێ ژی ل دەف خۆ پەیدا بکەی ئیمانا ب خودێ و مەلائیکەتا وکتێبا و پێغەمبەرا و ڕۆژا قیامەتێ و قەزا و قەدەرێ، هەروەسا ئیحسان ئەڤەیە: تو عیبادەتێ خودێ بکەی هەروەکی تو وی دبینی وئەگەر تو نەبینی پشتڕاست بە ئەو تە دبینت، (**وَمِنْهُ: الدُّعَاءُ، وَالْخَوْفُ، وَالرَّجَاءُ، وَالتَّوَكُّلُ، وَالرَّغْبَةُ، وَالرَّهْبَةُ، وَالْخُشُوعُ، وَالْخَشْيَةُ، وَالإِنَابَةُ، وَالاسْتِعَانَةُ، وَالاسْتِعَاذَةُ، وَالاسْتِغَاثَةُ، وَالذَّبْحُ، وَالنَّذْرُ**) و ژ عیبادەتیە **دوعا**: و دوعا عیبادەتە، **وترس**: عیبادەتە، وهیڤی عیبادەتە، **وتەوەکوول**: إعتماد - ئانکو: مرۆڤ خو بهێلتە ب هیڤییا خودێ تەعالا ڤە – عیبادەتە، **والڕەغبە**: کو مرۆڤ تشتەکی بکەت ژبەر هندێ دا خودێ مرۆڤی ببتە بەحشتێ یان دا خودێ گونەهێن مرۆڤی ب غەفرینت عیبادەتە، **والڕەهبە**: ڕەنگەکێ ترسێ یە عیبادەتە، **والخشوع**: خۆ ڕەزیلکرن بۆ خودێ عیبادەتە ، **وخەشیە**: ئەوژی ڕەنگەکێ ترسێ

یە عیبادەتە ، **والإنابه:** ئانکو زڤڕینا ژ گونەها عیبادەتە ، **والإستعانه:** داخازا هاریکاریێ ژ خودێ ئەڤەژی عیبادەتە، **والإستعاذه:** تو خۆ ب خودێ ب پارێزی ژ تشتەکی ئانکو: تو بێژی یا ڕەببی تو من ژ فلان تشتی ب پارێزە عیبادەتە ، **والإستغاثه:** تو هەوار بکەیە خودێ من ژ فلان تشتی خلاص کە عیبادەتە، **والذبح:** تو تشتەکی سەر ژێ بکەی ئەڤەژی عیبادەتە، دڤێت بۆ خودێ بتنێ بت، **والنذر:** تو سەرەکی بدەی ول سەرخۆ فەرز بکەی عیبادەتە، (**وَغَيْرُ ذَلِكَ مِنْ أَنْوَاعِ الْعِبَادَةِ الَّتِي أَمَرَ اللهُ بِهَا. كُلُّهَا للهِ تَعَالَى**) و ژبلی ڤان تشتا ژی هەر جۆرەکێ عیبادەتی هەبت ئەوێ خودێ تەعالا ئەمرێ مە پێ کری دڤێت هەمی بەس بۆ خودێ بتنێ بێنەکرن نە بۆ کەسەکێ دی.

(**وَالدَّلِيلُ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) و دەلیل – ل سەر دوعا کو عیبادەتە - گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: ﴿**وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلاَ تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَداً**﴾ (الجن: ١٨). هندی مزگەفتن مالێت خودێ نە هەر جۆرەکێ عیبادەتی تو بکەی د مزگەفتێ ڤە - یان ژی ژ دەرڤەی مزگەفتێ - دڤێت هەمی بۆ خودێ بتنێ بێتەکرن، ومزگەفت ئەو جهە یێ تو نڤێژێ لێ دکەی، ڤێجا مزگەفت بت یان مال بت یان هەر جهەکێ هەبت دبێژنێ مزگەفت و ل ڤێرێ **مساجد:** ئەو جهن یێن عیبادەت لێ

بێتەکرن، ڤێجا هەروەکی خودێ دبێژتە تە عیبادەت دڤێت بۆ من بتنێ بت، وتو دوعا ژ کەسەکێ دی نەکە ل گەل من.

(**فَمَنْ صَرَفَ مِنْهَا شَيْئًا لِغَيْرِ اللهِ" فَهُوَ مُشْرِكٌ كَافِرٌ**) ڤێجا هەر کەسەکێ جۆرەکی ژ جۆرێن عیبادەتی بۆ ئێکێ دی بکەت ژبلی خودێ ئەو موشرکە وکافرە!!! (**وَالدَّلِيلُ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل گوتنا خودێ تەعالایە دبیژت: ﴿**وَمَن يَدْعُ مَعَ اللَّهِ الهاً آخَرَ لاَ بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِندَ رَبِّهِ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ**﴾ (**المؤمنون: ١١٧**). و هەرکەسەکێ دوعا دگەل خودێ ژ ئێکێ دی بکەت و ئەڤی کەسێ هە چ حوججەت و دەلیل نینن کو ئەڤ ئێکێ هە هەژی عیبادەتی یە ئەڤ مرۆڤێ هەنێ دێ حیسابا وی ل سەر ڤی کارێ وی یێ خراب ڕۆژا قیامەتێ ل دەف خودێ تەعالا بت – ئانکو: دێ وی سزا دەت - چونکی چ ئیفلەح وخلاس بوون نینە بۆ مرۆڤێت کافر ل ڕۆژا قیامەتێ.

ڤێجا ئەڤ مرۆڤێت بڤی ڕەنگی خودێ تەعالا حسێبکرن کافر، (**وَفِي الْحَدِيثِ:** ((**الدُّعَاءُ مخ الْعِبَادَةِ**)). ویا هاتی دحەدیسەکێ دا دوعا مەژیێ عیبادەتی یە، بەلێ ئەڤ حەدیسە ب ڤی ڕەنگی یا زەعیفە، ویا دروست ئەڤەیە: هندی دوعایە ئەو عیبادەتە.

و دەلیلەکێ دی - کو دوعا عیبادەتە - خودێ تەعالا دبێژیت: ﴿**وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ**

جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ (**غافر:٦٠**). ڕەببێ هەوە دبێژیت دوعا ژ من بکەن ئەزدێ بەرسڤا هەوە دەم، - ئانکو: دێ دوعاییێت هەوە قەبویل کەم — هندی ئەون ئەوێن خۆ مەزن دکەن ل سەر عیبادەتێ من دێ ئەو چنە جەهنەمێ و دێ تێدا ڕەزیل بن.

(**وَدَلِيلُ الْخَوْفِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) و دەلیلێ ترسێ - کو ئەوژی عیبادەتە - گوتنا خودێ تەعالایە دبێژیت: **﴿فَلاَ تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾** (**آل عمران: ١٧٥**). ڤێجا هوین - ژ کافرا - نەترسن بەلێ ژ من بترسن ئەگەر هوین ڕاست دبێژن هوین خودان ئیمانن.

(**وَدَلِيلُ الرَّجَاءِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) و دەلیلێ هێڤییێ (ڕەجائێ) - کو ئەوژی عیبادەتە - گوتنا خودێ تەعالایە دبێژیت: **﴿فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلاً صَالِحاً وَلاَ يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَداً﴾** (**الكهف: ١١٠**). ڤێجا هەرکەسەکێ هێڤییا وی ئەوبت کو ئەو بگەهتە ڕەببێ خۆ یێ سەرفەراز بلا کارەکی بکەت ژ کارێت باش و چ شریکا بۆ ڕەببێ خۆ چێنەکەت دعیبادەتێ وی دا - ئانکو: کەسەکێ نەکەتە شریك ل گەل خودێ د عیابدەتی دا -.

(**وَدَلِيلُ التَّوَكُّلِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) و دەلیلێ تەوەکولێ (اعتمادێ) - کو ئەوژی عیبادەتە - گوتنا خودێ تەعالایە دبێژیت: **﴿وَعَلَى اللّهِ**

﴿فَتَوَكَّلُواْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ (**المائدة: ٢٣**). وهوين خو بهێلنه ب هیڤییا خودێ تەعالا ب تنێ ڤه ئەگەر هوین ڕاست دبێژن هوین خودان ئیمانن.

(**وقوله:**) وگوتنا وی **﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾** (**الطلاق: ٣**). وئەو کەسێ خو بهێلتە ب هیڤییا خودێ ڤە ئەو بەسی وی یە، - ئانکو: خودێ تەعالا دێ هاریکارییا وی کەت ودێ وی ژ تەنگاڤییا دەرئێخت ودێ وی پارێزت و سەر فەراز کەت -.

(**وَدَلِيلُ الرَّغْبَةِ، وَالرَّهْبَةِ، وَالْخُشُوعِ:**) ودەلیلێ ڕەغبەت و ڕەهبەت و خۆشوعێ: (ڕەغبەت: حەژێکرنا تە بۆ تشتەکی ژ بەر هندێ دا خودێ ژ تە ڕازی بیت، یان تو تشتەکی بکەی دا خودێ تە ببتە بەحشتێ - و ڕەهبەت: ئەو ژی ترسا مرۆڤی یە ژ خودێ یان ژ جەهنەمێ ودلێ مرۆڤی یێ ب ترس بت ژ عەزابا خودێ، و خشوع: خۆ شکاندن وخۆ ڕەزیل کرنە بۆ خودێ)، - دەلیلێ ڤان هەر سێکا کو ئەوژی عیبادەتن — (**قَوْلُهُ تَعَالَى:**) گوتنا خودێ تەعالا دبێژیت: **﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَباً وَرَهَباً وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾** (**الأنبياء: ٩٠**). - بەحسێ هندەك پێغەمبەرا - هندی ئەو بوون ئەوان ب لەز قەستا خێرادکرن و دوعا ژ مە دکرن ژبەر هندێ دا ئەم وان ببینە بەحشتێ و دا وان ژ جەهنەمێ ب پارێزین و ئەو ئەو بوون یێن خاشع بۆ مە - ئانکو: یێت دلشکەستی وییێت خۆ ڕەزیل دکرن بۆ خودێ -.

(**وَدَلِيلُ الْخَشْيَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەليلێ خەشيەتێ: (خەشيەت ژى وەكى ترسێ يە بەلێ ترسەكا مەزنترە ژ ترسا دى)، گوتنا خودێ تەعالايە دبێژيت: **﴿فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي...﴾ الآيَة (البقرة:١٥٠)**. ڤێجا هوين ژ وان نەترسن - ئانكو: كافرا - بەلێ ژ من بتنێ بترسن.

(**وَدَلِيلُ الإِنَابَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەليلێ ئينابێ: زڤڕينا ژ گوننەها (ئانكو: دەمێ مرۆڤ تەوبەدكەت ژ گوننەها وبزڤڕيت بۆ خودێ)، گوتنا خودێ تەعالايە دبێژيت: **﴿وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ...﴾ الآيَة (الزمر:٥٤)**. وهوين تەوبە بكەن و ب زڤڕن بۆ ڕەببێ خۆ ژ گوننەها و خۆ تەسليمى خودێ تەعالا بكەن بەرى عەزابا خودێ بۆ هەوە بهێت پاشى كەسەك نەشێت هەوە خلاس بكەت.

(**وَدَلِيلُ الاسْتِعَانَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەليلێ داخازا هاريكارييێ - كو ئەوژى عيبادەتە - گوتنا خودێ تەعالايە دبێژيت: **﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (الفاتحة: ٥)**. ياڕەببى ئەم عيبادەتێ تە بتنێ دكەين و ئەم داخازا هاريكارييێ ژتە بتنێ دكەين، (**وَفِي الْحَدِيثِ:**) و د حەديسێ دا - پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژيت: ((...**وإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللهِ**)). - دبێژتە عبدالله يێ كوڕێ عەبباسى پسمامێ خۆ- ئەگەرتە داخازا هاريكارييێ كر داخازێ ژ خودێ بتنێ بكە نە ژ كەسەكێ دى.

(**وَدَلِيلُ الاسْتِعَاذَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیلێ خۆ پاراستنا ب خودێ - ژ تشتەکی یان کەسەکی ، کو ئەوژی عیبادەتە -، گوتنا خودێ تەعالایە دبێژیت: **﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * مَلِكِ النَّاسِ﴾** (**الناس: ١**). - خودێ تەعالا گوتە پێغەمبەرێ خۆ - یا موحەممەد تو بێژە: ئەز خو د پارێزم ب ڕەببێ ئینسانا، مەلکێ ئینسانا ، ڤێجا هەرتشتەکێ خراب بت تو وەختێ خۆ ژێ د پارێزی بێژە: یاڕەببی ئەز خۆ بتە د پارێزم ژ فلان تشتی، و خۆ ب چ تشتێت دی نە پارێزە، چونکی خۆپاراستن عیبادەتە.

(**وَدَلِيلُ الاسْتِغَاثَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیلێ هەوارکرنێ - کو ئەوژی عیبادەتە - گوتنا خودێ تەعالایە دبێژیت: **﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ...﴾ الآية** (**الأنفال: ٩**). ئانکو: وەختێ هەوە هەوارکریە خودێ تەعالا ڤێجا ئەو د هەوارا هەوە هات و ئەڤ داخازا هەوە بۆ هەو بجهـ ئینا – ل شەرێ بەدرێ موسلمان دکێم بوون وکافر گەلەك بوون ئەوان هەوارکرە خودێ کو د هەوارا وان بهێتن ڤێجا خودێ ژی مەلائیکەت هنارتنە هاری وان -.

(**وَدَلِيلُ الذَّبْحِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیلێ سەرژێکرنێ – ئانکو: وەختێ تو تشتەکی سەرژێ دکەی دڤێت بۆ خودێ بتنێ بت چونکە ئەوژی عیبادەتە -، گوتنا خودێ تەعالایە دبێژیت: **﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ**

وَمَمَـاتِي لِلّـهِ رَبِّ الْعَـالَمِينَ * لاَ شَـرِيكَ لَـه وَبِـذَلِكَ أُمِـرْتُ وَأَنَـا أَوَّلُ الْمُسْـلِمِينَ﴾ (**الأنعـام: ١٦١ــ١٦٣**). تـو بێـژە - ئـەی موحەممـەد - هنـدی نڤێـژا منـە وسەرژێكرنا منە بۆ كـەوالی و ژیانا من ومرنا من هـەمی بۆ خودێ بتنێ یە ئەز چ شریكا بۆ وی چێناكـەم چونكی یێ بێ شریكە، وبڤێ چەندێ ئەمرێ من یێ هاتیەكرن، وئەز ئێكـەمین كەسم ژ ڤێ ئوممەتێ خۆ بۆ خودێ چەماندی.

(**وَمِـنَ السُـنَّةِ:**) ودەلیل ژ حەدیسـێ - ل سەر ڤێ چەندێ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێـژت: - ((**لعَـنَ اللهُ مَـنْ ذَبَـحَ لِغَيْـرِ اللهِ**)) **رواه مسلم.** لەعنـەتا خودێ ل وی مرۆڤی بت ئەوێ تشتەكی سەرژێ بكەت بۆ ئێكێ دی ژبلی خودێ.

(**وَدَلِيـلُ النَّـذْرِ: قَوْلُـهُ تَعَـالَى:**) ودەلیلـێ نـەزرێ: - نـەزر ئەڤەیـە: تـو تشتەكی ل سەر خۆ فەرز بكەی وئەڤ تشتە چ كەوالەك بت یان ڕۆژی بن یان نڤێژ بن یێن سوننەت یان هەرتشتەكێ دی بت -، گوتنا خودێ تەعالایە دبێژیت: **﴿يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْماً كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيراً﴾** (**الإنسان: ٧**). - ئانكو: مرۆڤێن موسلمان یێن دروست - ئەون ئەوێن نەزرێن خۆ پێك دئینن و ئەو دترسن ژ ڕۆژەكێ خرابی ونەخۆشییا وێ گەلەكا درێژ و مەزنە، - ئانكو: ڕۆژا قیامەتێ وعەزاب ونەخۆشییا ڕۆژا قیامەتێ - ژبەر هندێ ئەڤ موسلمانە وەختێ نەزرەكێ ددەت

نەزرا خۆ پێك دئینت دا خودێ تەعالا ژ وی ڕازی بت و دا وی خلاس بکەت ژ نەخۆشییێت ئەڤێ ڕۆژا هە کو ڕۆژا قیامەتێ یە، خودێ تەعالا مە خلاس بکەت ژ هەمی نەخۆشییا ییێت دونیایێ و ئاخرەتێ هەردوکا.

الأَصْلُ الثَّانِي: مَعْرِفَةُ دِينِ الإِسْلامِ بِالأَدِلَّةِ

بناخێ دووێ: نیاسینا دینێ ئیسلامێ ب بەلگە

تو ئیسلامێ بنیاسی کا ئیسلام چییە وهەر تشتەکێ تو بزانی دڤێت دەلیلێ وی ژی بزانی دا دەمێ تو هەوجەی موناقشەکێ ببی یان هەوجەی هندێ ببی کو دینێ ئیسلامێ بۆ خەلکی بێژی ودیار بکەی دا تو ڤان دەلیلا بۆ بینی.

ڤێجا ئێکەمین جار پێناسا ئیسلامێ دا ئەم بۆ خۆ بزانین کا ئیسلام چییە؟ خودانێ پەرتوکێ دبێژت:

(**وَهُوَ: الاسْتِسْلامُ لله بِالتَّوْحِيدِ**). ئیسلام ئەڤەیە: خۆ تەسلیم کرنە بۆ خودێ ب تەوحیدێ، - ئانکو: تو عیبادەتی بۆ خودێ بتنێ بکەی خۆ تەسلیمی وی بکەی -، وبێژی: (سمعنا وأطعنا) چ تشتێ تو بێژی یا ڕەببی ئەم د حازرین وئەم دێ گوهێ دەینە تە، ڤێجا دڤێت مرۆڤ گوهدارییا خودێ هەمی وەختا ل نك خۆ پەیدا بکەت چ جارا بێ ئەمرییا وی نەکەت،

(**وَالانْقِيَادُ لَهُ بِالطَّاعَةِ**). وخۆ شکەستن وخۆ چەماندن بۆ وی ب گوهدارییێ: چونکی ئەگەر مرۆڤەکی گەلەك حەژ ئێکی کر و ب چاڤەکێ مەزن بەرێخۆ دایێ وگەلەك نیعمەت ل گەل مرۆڤی کربن، مرۆڤ دێ بۆ وی خۆ شکێنت، ڤێجا تو چ دبێژی بۆ ڕەب

العالەمینی ئەوێ خالقێ عەرد وعەسمانا وئەوێ گەلەك نیعمەتێن مەزن ل گەل مە کرین، عاقل دایە مە وئیسلام ب ڕزقێ مە کری و ب شەڤ و ڕۆژ یێ مە د پارێزت ژ نەخۆشی وبەلا وئێش وئەلەما، هەر تشتەکێ تو بێژی وهزر بکەی یێ ب مفا وباش یێ کریە ڕزقێ مە، ئەرێ ما ئەو نە هەژی هندێ یە ئەم گوهدارییا وی بکەین د هەمی تشتا دا؟ بەلێ .. دڤێت ئەم خۆ بۆ وی بشکێنین وفەرمانێن وی بجهـ بینین وگوهێ خۆ بدەینێ.

(**وَالْبَرَاءَةُ مِنَ الشِّرْكِ وَأَهْلِهِ**). وخۆ خلاسکرن ژ شرکێ وئەهلێ وێ:
شرک: ئەو گوننەهە ئەوا نەئێتە غەفراندن ئەگەر ئێك ل سەر وێ بمرت، ئەوژی مرۆڤ ئێکی بکەتە شریك ل گەل خودێ، هەوار کەتێ یان دوعا ژێ بکەت یان هەر جۆرەکێ عیبادەتی بکەت بۆ خودێ بەلێ ئێکێ دی ژی بکەتە شریك ل گەل خودێ ئەڤە هینگێ دبێژنێ شرك، ئەڤێ شرکێ دڤێت مرۆڤ خۆ ژێ خلاس بکەت و ل دەف خۆ پەیدا نەکەت، دا ئیسلاما مرۆڤی یا ڕاست ودروست بت.

(**وَهُوَ ثلاثُ مَرَاتِبَ**:) وئەو – ئیسلام - سێ مەرتەبەنە - سێ دەرەجەنە:
(**الإِسْلامُ، وَالإِيمَانُ، وَالإِحْسَانُ**) **یا ئێکێ**: ئیسلام، **ویا دووێ**: ئیمان، **ویا سێێ**: ئێحسان. - وئێك ژڤان ژ یا دی مەزنترە، ئیحسانە پاشی ئیمانە

پاشى ئيسلامه، ئيحسان دەرەجا وێ مەزنتره ژ ئيمانێ، وئيمان دەرەجا وێ ژ يا ئيسلامێ مەزنتره، وهەر ئێك ژ ڤانه - ئانكو: ئيسلامێ وئيمانێ وئێحسانێ - ئەڕكانێت خۆ يێن هەين-.

(**المرتبة الأولى: الإسلام**) **مەرتەبا ئێكێ: ئيسلامه:**

ئەڕكانێت ئيسلامێ:

ئەڕكانێت ئيسلامێ چنه وچەندن؟.

(**فَأَرْكَانُ الإِسْلامِ خَمْسَةٌ:**) ڤێجا ئەركانێت ئيسلامێ پێنجن، - ئەوژى ئەڤەنه: - (**شَهَادَةُ أَن لا اله إلا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، وَإِقَامُ الصَّلاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ، وَحَجُّ بَيْتِ اللهِ الْحَرَامِ**). شەهدەدان كو چ خودێ نينن هەژى عيبادەتى ژبلى ئڵلاهى، وهندى موحەممەده قاصدێ وى يه (پێغەمبەرێ وى يه)، وكرنا نڤێژێ ب دروستى، ودانا زەكاتێ، وگرتنا ڕۆژيا - هەيڤا - ڕەمەزانێ، وچوونا حەجێ ل مالا خودێ يا ب قەدر وقيمەت.

ئەڤه پێنج ڕوكنن ژ ڕوكنێت ئيسلامێ ئەگەر ئێك ژ ڤان ڕوكنا ل نك مرۆڤى نەبت ئيسلاما مرۆڤى يا كێمه ويا دروست نينه.

(**فَدَلِيلُ الشَّهَادَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ڤێجا دەليل پێ چيیه كو شەهدەدان ڕوكنەكه ژ ڕوكنێت ئيسلامێ؟. دەليل گوتنا خودێ تەعالايه دبێژت: ﴿**شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لاَ اله إِلاَّ هُوَ وَالْمَلاَئِكَةُ وَأُوْلُواْ الْعِلْمِ قَآئِمَاً بِالْقِسْطِ لاَ**

الـه إِلاَّ هُـوَ الْعَزِيـزُ الْحَكِـيمُ﴾ (آل عمـران، ١٨)٠ - دڤـێ ئایـەتێ دا - خـودێ تـەعالا شـاهدەیێ دەت ومەلایکـەتێت خـودێ ژی شـاهدەیێ ددەن و زانـا ژی شـاهدەیێ ددەن - كـو ڕەب العالـەمین - ئـەوە یـێ بتنـێ بـێ شـریك وبـێ هـەڤال وئـەو بتنـێ هـەژی عیبـادەتی یـە وكـەسـەك نینـە ب حـەققی عیبادەت بۆ بێتە كرن ژبلی وی، ئەوە یێ هەر تشتەكێ بڤێت دكەت ودشێت هەمی وەختا خەلكی د هیلاك ببەت كەسەك نینە بشێت خۆ ژبەر خودێ خلاس بكەت (**الحكیم**) ئەوە یێ كو هەرتشتەكێ بكەت ددانتە دجهێ وی دا و ژ قەستا خودێ تەعالا چ تشتا ناكەت.

ڕامانا پەیڤا (لاإله إلاالله) چیيە؟.

(**وَمَعْنَاهَـا: لا مَعْبُـودَ بِحَـقٍّ إلا اللهُ وَحْـدَهُ**) ڕامانا وێ: كـەسـەك نینـە یـێ عیبادەتێ وی یێ دروست وهەژی عیبادەتی ژبلی خودێ تەعالا، ئـەو بتنـێ هەژی عیبادەتی یە، وئەڤ پەیڤا هە ژ دوو تشتا یا پێكهاتی، ئێك ژوان دبێژنێ: **نەفی**، و یا دی دبێژنـێ: **ئیثبات**، هنـدی نەفیـە ئەڤەیـە: (**لا إلـه**) چ خودێ نینن هەژی عیبادەتی، ئەڤە نەفیە، وئەگەر ئێك ڤێ بتنێ بێژت و یا دی نە بێژت وئەو ڕامانا وێ بزانت دێ كافربت، بەلێ دڤێت یا دی ژی ل گـەل بت، ئـەوژی كـو ئیثباتـە (**إلا اللـه**) ژبلـی (**اللـه**) ئـەو بتنـێ هـەژی عیبـادەتی یـە، ڤێجـا دڤـێ پـەیڤێ دا نـەفـی كـر هـەر تشـتەكـێ عیبادەتێ وی بێتە كرن ژبلی خودێ تەعالا عیبادەتێ وی یێ (باطله).

خودانێ پەرتوكێ دبێژت: (**لا إله**) نەفیكر هەمی تشت وكەسێن عیبادەت بۆ تێته كرن ژبلی خودێ كو عیبادەتێ وان یێ دروست نینە، (**إلا الله**) دروستكر ودیاركر كو هندی عیبادەته بۆ خودێ تەعالا بتنێ یە چ شریك بۆ وی نینن د عیبادەتی دا، هەر وەكی وی چ شریك نەی د مولكێ خۆ دا، - ما ئێك هەیە كو شریكێ وی بت د چێكرنا عەرد وعەسمانادا، یان د رێڤەبرنا ئەڤی كەونی دا، یان د رزق دانێ دا، نەخێر.. ڤێجا هەروسا خودێ تەعالا چ شریك نینن د عیبادەتی ژی دا-.

(**وَتَفْسِيرُهَا: الَّذِي يُوَضِّحُهَا قَوْلُهُ تَعَالَى:**) وته فسیرا وێ ئەوا پتر وێ روهن وئاشكرا دكەت گوتنا خودێ تەعالا یە، دبێژت: **﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاء مِّمَّا تَعْبُدُونَ * إِلاَّ الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ * وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾** (**الزخرف: ٢٦ ـ ٢٨**). و وەختێ ئیبراهیمی (ئیبراهیم علیه سلام پێغەمبەرەكە ژ پێغەمبەرێت خودان قەدر وقیمەت ئەوێن دبێژنێ: (**أُولُو الْعَزْم**) گوتییە بابێ خۆ ومللەتێ خۆ ئەز یێ بەری مە ژ وی یێ هوین عیبادەتێ وی دكن، ژبلی وی ئەوێ ئەز چێكریم - (**فَطَرَنِي**) ئانكو: ئەوێ ئەز چێكریم، ئەو دێ بەرێ من دەتە رێكا دروست، - و ئیبراهیمی ئەڤ پەیڤە هێلا دناڤ ییێت پشتی

خۆ دا بەلكو ل دویڤ بچن و ژ گوننەهـ و خرابى و كوفر و شركا خۆ بزڤرن.

(**وقَوْلُهُ تَعَالَى:**) هەر وسا ئەڤ ئایەتا هەژی دبتە تەفسیر بۆ (لا الـه الا الله) ئەوژی گوتنا خودێ تەعالا یە، دبێژت: **﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْاْ إِلَى كَلَمَةٍ سَوَاء بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلاَّ نَعْبُدَ إِلاَّ اللّهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً أَرْبَاباً مِّن دُونِ اللّهِ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُولُواْ اشْهَدُواْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾** (**آل عمران: ٦٤**). دڤێ ئایەتێ دا خودێ تەعالا دبێژتە پێغەمبەری ﷺ - یا موحەممەد - تو بێژە خودان كیتابا – فەلا وجوهییا، كو دبێژنێ (أهل الكتاب) چونكی خودێ كیتاب بۆ وان ژی ییت هنارتین - ئەی گەللی جوهی وفەلا وەرن بۆ پەیڤەكا حەق و یا ڕاست دناڤبەرا مە وهەوە دا، دا ئەم وهوین ئیمانێ بڤێ پەیڤێ بینین، - ئەوژی (**لا الـه الا اللــه**) دا ئەم عیبادەتێ كەسەكێ دی نەكین ژبلی خودێ وئەم چ شریكا ژی د چ تشتا دا بۆ وی چێ نەكەین، وكەسەك ژ مە ژبلی خودێ كەسەكێ دی بۆ خۆ نەكەتە خودێ – ئانكو: ئەم گوهدارییا ئێكودو نەكەین دبێ ئەمرییا خودێ تەعالا دا، چونكی گوهدارییا هندەك مرۆڤا دتشتەكی دا وئەو تشت ئەوبت یێ خودێ حەلال كری ڤێجا ئەو حەرام بكەت، یان ئەو تشتێ خودێ حەرام كری ئەو حەلال بكەت ئەڤە مرۆڤی ئەو كەسە كرە خودێ ، پاشی

خودێ تـەعالا دبێژتـە پێغەمبـەری ﷺ - ئەگـەر وان پشـتا خۆ دا ڤـێ چەندێ وئەڤ تشتە قەبویل نەكر ونەهاتنە سەر ڤێ ڕێكاهـە ڤێجا تو وموسلمان پێكڤە بێژن: پا هوین شاهدبن ئەم موسلمانین وئەم دێ خۆ تەسلیمی خودێ كەین ودێ عیبادەتێ وی بتنێ كـەین وئـەم چ شـریكا بۆ وی چێ ناكەین. **ئەڤە دەلیلێ شەهادا (لا إله إلا الله)**.

(**وَدلِيلُ شَهَادَةِ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ:**) ودەلیلێ شەهادا (وأن محمد رسول الله) (**قَوْلُهُ تَعَالَى:**) گوتنا خودێ یە وەختێ دبێـژت: **﴿لَقَدْ جَـآءكُمْ رَسُـولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ (التوبة: ١٢٨)**. ئانكو: موسوگەر پێغەمبەرەك بۆ هەوە هـات هـەر ژ هـەوە بخۆ – ئانكو: ژ توخمێ هەوە و بزمانێ هەوە و ژ مللەتێ هـەوە – ئـەوە یـێ كو گەلـەك بۆ وی نـەخۆش وەختـێ هـوین بـێ ئـەمرییا خودێ تـەعالا دكەن ودكەڤنە د تەنگاڤی ونەخۆشییا دا، وگەلەك یێ حەریصە ل سەر هەوە كو هوین ئیمانێ بینن وگەلەكێ ب ڕەحمە ل گەل هەوە وگەلـەك دلـێ وی دمینتـە ب هەوەڤـە وەختـێ هـوین تەوبـە نەكـەن ژگونەها.

ئـەڤ ئایەتـە دەلیلـە ل سـەر هنـدێ كـو پێغەمبـەرێ خـودێ ﷺ گەلەكێ دلسۆز و ب ڕەحمە ل گەل ئوممەتا خۆ.

(**وَمَعْنَى شَهَادَةِ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ:**) و ڕامانا شەهدەییا (**أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ؟**) ئەڤەیە: (**طَاعَتُهُ فِيمَا أَمَرَ، وَتَصْدِيقُهُ فِيمَا أَخْبَرَ، واجْتِنَابُ مَا نَهَى عَنْهُ وَزَجَرَ وأَلا يُعْبَدَ اللهُ إِلا بِمَا شَرَعَ**). ئانكو: گوهدارییا وییە د هەر تشتەكی دا ئەوێ وی ئەمر پێ كری، و باوەر پێ ئینانا وییە د هەر تشتەكی دا ئەوێ وی بەحس ژێ كری، و خۆ دانەپاشا ژ هەر تشتەكی وی مەنعا مە ژێ كری وبەرێ مە ژێ دایە پاش ، و عیبادەتێ خودێ تەعالا نەئێتەكرن ئیللە ل دویڤ وی تشتێ وی بۆمە دروستكری، نە ب كەیفا خۆ ئەم عیبادەتی بكەین، چونكی ئەگەر ئەم ب كەیفا خۆ عیبادەتی بكەین دێ كەڤینە د خەلەتییا دا، دێ كەڤینە د بیدعا دا، دێ كەڤینە د گوننەها دا، ڤێجا ژ بەر هندێ دڤێت ئەم عیبادەتێ خودێ بكەین ل دویڤ وێ ڕێكێ یا پێغەمبەری خودێ ﷺ نیشا مە دای و ئەوا وی بۆ مە دروست كری، ئەڤەیە ڕامانا شەهادا (وأن محمد رسول الله).

(**وَدَلِيلُ الصَّلاةِ، وَالزَّكَاةِ، وَتَفْسِيرُ التَّوْحِيدِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیلێ نڤێژێ و زەكاتێ و تەفسیرا تەوحیدێ، گوتنا خودێ یە وەختێ دبێژت: ﴿**وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ**﴾ (**البينة:٥**). ئەمرێ وان نەهاتیە كرن – ئانكو: مە ئەمرێ خودان كیتابا نەكریە - ئیللە ئەو عیبادەتێ خودێ تەعالا بتنێ

بکەن وچ شریکا بۆ وی چێ نەکەن و نڤێژا ب دروستی بکەن و زەکاتا مالێ خۆ ژی ب دروستی بدەن وئەڤەیە دینێ ڕاست وحەق ودروست.

ڤێجا ئەڤ ئایەتە دەلیلە ل سەر هندێ کو نڤێژ و زەکات ژی ڕوکنن ژ روکنێت ئیسلامێ.

(**وَدَلِيلُ الصِّيَامِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیلێ ڕۆژییێ - کو ئەوژی ڕوکنەکە ژ روکنێت ئیسلامێ - گوتنا خودێ تەعالا یە دڤێ ئایەتێ دا دبێژت: ﴿**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ**﴾ (**البقرة: ١٨٣**). گەللی خودان ئیمانا خودێ ڕۆژی یێ ل سەر هەوە فەرزکرین هەروەکی ل سەر مللەتێن بەری هەوە فەرزکرین بەلکو هوین تەقەوا خودێ بکەن. – ئانکو: دا هوین ب ڤێ ڕۆژییێ تەقوابن وخۆ بدەنە پاش ژ بێ ئەمرییا خودێ –.

ڤیجا ئەڤ ڕۆژییێت هە کا چەوا ل سەر مللەتێن بەرێ د فەرزبوون ل سەر مە ژی دفەرزن بەلێ هەر ئێك ب ڕەنگەکی، بێت مللەتێن بەرێ چێدبت هەیڤەك بوو وچێدبت کێمتر یان زێدەتر بوون بەلێ یامە هەیڤەکە ئەو هەیف ژی هەیڤا ڕەمەزانێ کو ئەوژی ڕوکنەکە ژ ڕوکنێت ئیسلامێ دڤێت مە ئیمان پێ هەبت وئەم بگرین.

(**وَدَلِيلُ الْحَجِّ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەليلێ حەجێ - كو ئەوژى ڕوكنەكە ژ ڕوكنێت ئيسلامێ - گوتنا خودێ يە وەختێ دبێژت: ﴿**وَلِلَّـه عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ الله غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ**﴾ (**آل عمران: ٩٧**). وخودێ تەعالا يا فەرزكرى ل سەر مرۆڤا كو ئەو حەجێ بكەن بچنە مالا خودێ تەعالا يا مەزن (كەعبێ) ئەو كەسى پێچێبيت - ئانكو: مال هەبت و ڕێك هەبت و چ عوزرێن شەرعى نەبن و نەترست، ئەڤە هينگێ پێچێدبت بچت - ئەگەرئەڤ كەسێ هەنێ ب ڤى ڕەنگى پێچێبوو ونەچوو حەجێ هينگێ ئەڤ مرۆڤە دێ گونەهكاربت ژگونەهێت مەزن، بەلێ ئەگەر ئيمان پێ نەبت دێ كافربت كوفرا مەزن و دێ ژ ئيسلامێ دەركەڤت، وئەو كەسەكێ ئيمانێ ب ڤێ چەندێ نەئينت و ئەوێ پێچێبت نەچتە حەجێ خودێ مننەت پێ نينە چونكى خودێ يێ زەنگينە ومننەت ب كەسەكێ نينە، بەلێ خودێ تەعالا ئەڤ تشتە يێ ل سەر مە فەرزكرى بۆ فايدێ مە دا ئەم وەختێ ڤان تشتا بكەين، بكەڤينە دخۆشيێ دا ل دونيايێ و ئاخرەتێ ، ئەڤە ئەركانێت ئيسلامێ و دەليل ل سەر وان.

(**الْمَرْتَبَةُ الثَّانِيَةُ: الإِيمَانُ**) ومەرتەبا دووێ ژ دينى ئيمانە: ئيمان ژى وەكى هاتى د حەديسەكێ دا نەبەس تشتەكێ بتنێ يە بەلێ ئيمان وەكى خودانێ پەرتوكێ دبێژت: (**وَهُوَ: بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً**) وئەو حەفتێ

وتشتەك پارچە نە، (**بِضْع**) ئانكو: تشتەك، ژ ژمارە سێ حەتا ژمارە نەهـ دبێژنێ: (**بِضْع**) ڤێجا حەفتێ وسێ یان حەفتێ وچار یان حەفتێ وپێنج یان حەفتێ و شەش یان حەفتێ وحەفت یان حەفتێ و هەشت، یان حەفتێ ونەهـ، یعنی حەفتێ وتشتەك، پارچێن ئیمانێ حە فتێ وتشتەكن: (**فَأَعْلاهَا قَوْلُ لا إله إلا الله**) ڤێجا یا ژ هەمییا بلندتر و مەزنتر و ب قەدرتر گوتنا (لا إله إلا الله) (**وَأَدْنَاهَا إمَاطَةُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ**) و پارچا ژ هەمییا كێمتر و بچویكتر ڕاكرنا تشتەكی یە یێ ب زەرەر ژ ڕێكا موسلمانا ، ئەڤە ژی ژ ئیمانێ یە، (**وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنْ الإِيمَانِ**). وشەرم ژی پارچەكە ژ ئیمانێ - ئانكو: ئەو مرۆڤێ بێ شەرم بت ئیمانا وی نە یا تەمامە و نەیا دروستە وئەگەر مرۆڤەكێ شەرمین بت و شەرم ل نك هەبت ئەڤە هینگێ ئەڤ پارچا هە یا ئیمانێ یا ل نك هەی - بەلێ نە مەعنا مرۆڤەكێ شەرمین بت ڤێجا پسیارا دینێ خۆ نەكەت ئەڤە نابێژنێ شەرم، ئەڤە ژ نەزانینا وییە دڤێت شەرم بەرێ مرۆڤی نەدەتە هندێ كو چ ژ دینێ خۆ نەزانت.

(**وَأَرْكَانُهُ سِتَّةٌ: كما في الحديث:**) وئەركانێت وێ - ئیمانێ - شەشن: هەر وەكی دڤێ حەدیسێ دا (**أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ**). تو ئیمانێ بینی ب خودێ ومەلائیكەتێن وی وكتێبێن وی وپێغەمبەرێن وی و ڕۆژا قیامەتێ و تو

ئیمانێ بینی ب قەزا وقەدەرێ باشا وێ وخرابا وێ. - ئانكو: چ بۆ تە یا باش بت یان خراب بت وچ ب دلێ تەبت یان ب دلێ تە نەبت -.

ڕوكنێ ئێكێ: ئیمان ئینانا ب خودێ: دێ چەوا ئیمانێ ب خودێ ئینین؟ ئەڤە مە د بابەتێن چوی دا دیاركر.

ڕوكنێ دووێ: ئیمان ئینانا ب مەلائیكەتا: ومەلائیكەت ئەو ژی مەخلوقەكن خودێ تەعالا یێن داین و ئەصلێ وان یێ ژ نورهێ چێكرین ، وهژمارا وان گەلەكن كەسەك نزانت چەندن ژبلی خودێ، و نە دنێرن و نە د مێنە، و نە دخون ونەڤەدخون، ونە كێم دبن ونە زێدەدبن حەتا ڕۆژا قیامەتێ حەتا خودێ حەزدكەت عالەمێ هەمیێ بمرینت خودێ تەعالا دێ وان ژی مرینت، و ئەڤان مەلائیكەتا هەر هندەكا كارەكێ هەی هندەك ژ وان كارێ وان ئەڤەیە وەحیێ بۆ پێغەمبەرا د ئینە خار ژ عەسمانا ئەوژی جبریلە علیە سلام ئەمینێ وەحیێ، وئێكێ دی بۆ نمونە ئیسرافیلە خودێ تەعالا یێ موكەلەف كری ب پفكرنا بوقێ بۆ ڕۆژا قیامەتێ، و ئێكی دی میكائیلە ئەوە یێ كو خودێ تەعالا موكەلەف كری ب عەورا كو بینت وببەت ب دەستویرییا خودێ وباران بۆ وی عەردی بێت یێ وی حەسكری، ئێكێ دی ژ وان مەلائیكەتێن ب قەدروقیمەت (ملكُ الموت) ئەوێ كو

خەلك دبێژنێ عزرائیل ناڤێ وی یێ دروست (مەلەك ئەلمەوتە) ئەوێ ڕحا عالەمێ دهەلكێشت و د مرینت ب دەستویرییا خودێ.

وهندەك مەلائیكەتێت دی ژی یێن هەین كو خێر وگوننەها دنڤێسن كو چارن دوو ب ڕۆژێ و دوو ب شەڤێ، وهندەك مەلائیكەتێت دی یێن هەین موسلمانا د پارێزن ژخرابییا و زەرەرا ومرۆڤێت خراب وسحرێ وئەو تشتێت وەكی وان، وهندەك مەلائیكەتێت دی یێن هەین د گەرییێن ل دیوانێن زكری د روینەخارێ ل دەف وان و بۆ وان دوعا دكەن.

ڤێجا گەلەك جورێن مەلائیكەتا یێن هەین وهەر ئێكی كارێ خۆ یێ هەی دڤێت مە باوەری ب ڤان مەلائیكەتا هەمییا هەبیت.

ڕوكنێ سیێ: ئیمان ئینانا ب كتێبا: ئەو كتێبێت خودێ تەعالا فرێكرین بۆ پێغەمبەرا نە ئەو كتێبێت نوكە د دەستێ فەلا وجوهییا دا چونكی ئەو یێت هاتینە گوهاڕتن وتەحریفكرن، وەكی تەورات وئینجیل وزەبورێ ئەڤە هەمی یێن هاتینە گوهاڕتن، بەلێ ئەو تەورات وئینجیل و زەبور وسحوفێت ئیبراهیمی وموسای ئەوێت خودێ تەعالا هنارتین بۆ وان پێغەمبەرا دڤێت مەباوەری پێ هەبت، وهەر كتێبەكا دی ژی ئەوا ئەم ناڤێ وێ نەزانین ئەوا خودێ تەعالا هنارتی بۆ

پێغەمبەرا، و یا ژ هەمییا مەزنتر و ب قەدرتر قورئانە دڤێت مە باوەری پێ هەبت.

ڕوکنێ چارێ: ئیمان ئینانا ب پێغەمبەرا: دڤێت مە باوەری ب پێغەمبەرێت خودێ تەعالا هەمییا هەبت بێی فەرق وجوداهی، و ژ ڤان پێغەمبەرا ئەو بیست وپێنج ئەوێت ناڤێن وان د قورئانێ دا هاتین، و ژ ڤان بیست وپێنجا ژی بتایبەتی وان پێنجێت دبێژنێ: (**أولو العزم**) ئانکو: ئەو پێغەمبەرێت خودان قەدرو قیمەت و گەلەك بەرکەتی ئەوژی پێنجن (ئیبراهیم ونوح وعیسا و موسا و محمد) سلاڤێت خودێ تەعالا ل سەر هەمییا بن.

ڕوکنێ پێنجێ: ئیمان ئینانا ب ڕۆژا قیامەتێ: مە باوەری هەبت ب ڕۆژا قیامەتێ کو ڕۆژەکە خودێ تەعالا ڤێ عالەمێ هەمیێ دێ ل وێ ڕۆژێ کوم کەت و دێ حەق وحسابێ ل گەل وان هەمییا کەت، وئەو ڕۆژە ئەوا خێر وگوننەهـ تێدا تێنە ئاشکەراکرن وکێشان، ڤێجا مرۆڤێت موسلمان فایدە دبن وییێت نە موسلمان خۆسارەت دبن.

ڕوکنێ شەشێ: ئیمان ئینانا ب قەزا وقەدەرێ: کو ئەو تشتە یێ خودێ تەعالا حەسکری دێ چێبت ئەگەر ئەڤ عالەمە هەمی هاریکرییا ئێکودوو بکەن کو چێنەبت دێ چێبت مادەم خودێ تەعالا حەسکریە ڤێجا ئەڤ تشتە ب دلێ مرۆڤی بت یان ب دلێ مرۆڤی

نەبت بۆ مرۆڤی خۆش بت یان نەخۆش بت ئەوا خودێ حەسکری دێ ئەوبت، دڤێت مەباوەری بڤێ هەبت وئەم بێژین: **﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا﴾** (**التوبة: ٥١**) ئانکو: تو بێژە - ئەی موحەممەد - نا گەهتە مە وچ موصیبەت ب سەرمە دا ناهێن ژبلی ئەوا خودێ بۆ مە نڤێسی. — ئانکو: مە باوەری هەبت وەختێ تشتەکێ نەخۆش ب سەرێ مە بهێت ئەم بێژین ئەوتشتێ خودێ تەعالا بۆ مە حەسکری ئەو دێ ب سەرێ مە ئێت وئەم ب ڤێ چەندێ د ڕازی نە -.

(**وَالدَّلِيلُ عَلَى هَذِهِ الأَرْكَانِ السِّتَّةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل - ل سەر ڤان هەر شەش ڕوکنا ژ قورئانێ - گوتنا خودێ یە وەختێ دبێژت: **﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ﴾** (**البقرة: ١٧٧**). باشی وئیمان بتنێ نە ئەڤەیە تو بەرێ خۆ بدەیە ڕۆژ هەلاتی یان ڕۆژ ئاڤای بۆ نڤێژێ بەلێ ئیمان وباشی وباشییا ژ هەمییا باشتر تو باوەریێ ب خودێ تەعالا بینی و ب ڕۆژا قیامەتێ و ب مەلائیکەتا و ب کتێبا و ب پێغەمبەرا، ئەڤە پێنج ڕوکن، و یێ شەشێ ژی کو قەدەرە.

(**ودليل القدر: قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیلێ قەدەرێ گوتنا خودێ یە وەختێ دبێژت: **﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾** (**القمر: ٤٩**). مە هەر تشتەك یێ چێکری ب تەقدیر — ئانکو: خودێ تەعالا دزانیت و یا دانای کو

ئەڤ مرۆڤە دێ فلان ڕۆژێ وفلان شەڤێ ئێتە دونیایێ وفلان ڕۆژێ دێ فلان تشت بۆ وی چێبت وفلان ڕۆژێ وفلان وەختی دێ ژنێ ئینت وفلان ڕۆژێ وفلان وەختی دێ فلان شولی کەت وفلان ڕۆژێ وفلان وەختی ول فلان عەردی دێ مرت هەمی خودێ تەعالا یا تەقدیرکری بۆ مە -.

(**الْمَرْتَبَةُ الثَّالِثَةُ: الإِحْسَانُ**) **مەرتەبا سیێ ژ دینی ئیحسانە:** ئێحسان ئەڤەیە: تو عیبادەتێ خودێ تەعالا بکەی هەروەکی تو خودێ دبینی.

(**أركانه: وله رُكْنٌ وَاحِدٌ**) **ڕوکنێن وێ:** وئێحسانێ ڕوکنەك بتنێ یێ هەی، ئەوژی ئەڤەیە: تو عیبادەتی بۆ خودێ بکەی هەروەکی تو د بینی.

(**كما فى الحديث:**) هەروەکی د ڤێ حەدیسێ دا هاتی: ((**أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِن لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ**)). تو عیبادەتی بۆ خودێ بکەی هەروەکی تو د بینی، ڤێجا ئەگەر تو وی نەبینی ئەو تە دبینت.

نمونەك: ئەگەر تو کارەکی بۆ مرۆڤەکی بکەی و تو یێ وی مرۆڤی دبینی یان ئەو مرۆڤ یێ تە دبینت بلا تو وی نەبینی ژی ئەرێ هینگێ دێ شێی تەخسیریێ یان سستاهیێ د کارێ وی دا کەی؟ نەخێر.. تەخسیریێ وسستاهیێ تو نەشێ بکەی، بوچی؟ چونکی تو یێ وی دبینی یان ئەو یێ تە دبینت، ڤێجا دێ زانت کو تو یێ تەخسیریێ دکەی، هینگێ نە دویرە تە سزا بدەت، یان ڕاتبێ تە ژ

بەرتە ببڕت یان گازندا ژ تە بکەت، ژبەر هندێ تو تەخسیریێ وسستاهیێ ناکەی.

ڤێجا (**ولله المثل الأعلى**) دڤێت ئەم عیبادەتێ خودێ تەعالا بکەی بێی تەخسیری وسستاهی، هەروەکی ئەم خودێ دبینین، وئەگەر ئەم نەبینین - ویا مسوگەرە کەسەك وی نابینت د دونیایێ دا بەلێ ل ڕۆژا قیامەتێ مرۆڤێن خودان ئیمان ئەهلێ بەحشتێ دێ خودێ تەعالا بینن حەفتیێ ڕۆژەکێ دێ خۆ نیشا موسلمانا دەت و چ نیعمەت ژ وێ خۆشتر ومەزنتر نینن ونیعمەتێن بە حەشتێ گەلەك دمەزنن و دخۆشن بەلێ وەختێ مرۆڤێت موسلمان خودێ دبینن ئەڤە نیعمەتا ژ هەمییا خۆشتر ومەزنترە وچ نیعمەتێت بەحەشتێ نا گەهنە وێ وهەمی دێ بنە چوننە ل بەر مرۆڤی - ڤێجا د دونیایێ دا کەسەك خودێ تەعالا نابینت بەلێ ئەگەر تو خودێ نەبینی ئەو تەدبینت ڤێجا چ فەرق نینە تو وی ببینی یان ئەو تەببینت فەرق نینە دڤێت مرۆڤ ژ خودێ شەرم بکەت و بێ ئەمرییا وی نەکەت وعیبادەتێ وی ب دروستی بکەت بێی سست وخاڤی وتەخسیریێ نەکەت، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) وهەر وسا دەلیل گوتنا خودێ تەعالا یە وەختێ دبێژت: **﴿إِنَّ اللّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَواْ وَّالَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ﴾** (**النحل: ١٢٨**). هندی خودێ تەعالایە یێ ل گەل وان مرۆڤێت تەقوا، چەوا؟ - ئانکو: وان دبینت وهاژ وان هەیە

وپشـتەڤانییا وان دکـەت وهاریکارییـا وان دکـەت ئـەوێت تـەقوا - وئەوێت باشییێ دکەن ئەوێت ئیحسان ل دەف وان هەی.

(**وقَوْلُهُ تَعَالَى:**) وگوتنا خودێ تـەعالا - وەختـێ گوتییـە پێغەمبـەرێ خۆ ﷺ - **﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ * الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ * وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ * إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (الشعراء: ٢١٧ ـ ٢٢٠)**. و تو خۆ بهێله ب هێڤییا وی ڤە یێ عەزیز یێ کو کەس نە شێتێ یێ هەمی وەختا دشـێت دوژمنێـت موسـلمانا و ئیسـلامێ ببەتـە هیلاکـێ، وئـەوێ گەلەکێ ب ڕەحم ئەوێ تەدبینت وەختێ تو ڕادبی و وەختێ تو دچییە سوجدێ و دزانت تو چەوا چوی وتە چ گوت و تو چ دبێژی، هندی ئـەوە ئەوە یێ هەمی دەنگا گولێ دبت وئەوە یێ زانا ب هەمی تشتا.

(**وقَوْلُهُ تَعَالَى:**) وگوتنا خودێ تەعالا: **﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِن قُرْآنٍ وَلاَ تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلاَّ كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوداً إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾ (يونس: ٦١)**. - دڤێ ئایە تێ دا خودێ تـەعالا دبێژتە پێغەمبـەرێ خۆ ﷺ - نینـە تـو ل وەختـەکی شولەکی بکـەی یان هـەر حالەتـەکێ هـەبت ئیللـە خودێ تەعالا دزانت کا تو د چ حالەتی دای و تو چ دکەی چ تشت ل بـەر خودێ بـەرزە نابـت، و نینـە تـو قورئـانێ بخـوینی سـورەتەکی یـان ئایەتەکێ ژ قورئانێ یان پتر بخوینی ئیللە خودێ تەعالا دزانت، نینە تو کارەکی بکەی هەر کارەکێ تو بکەی تو وخەلك هـەمی ژی ئـەو

شـاهده ل سـەر هـەوە و هـەوە دبینـت و هـاژ هـەوە هەیـە وەختـێ هـوین ئەڤان کارا دکەن.

(**وَالدَّلِيلُ مِنَ السُّنَّةِ:**) ودەلیل ژ حەدیسا ل سەر هەرسێ مەرتـەبێت دینـی - ئیسلام و ئیمان و ئیحسـان - ئەڤەیە: (**حَـدِيثُ جِبْرِيـلَ الْمَشْـهُورُ: عَـنْ عُمَـرَ بـْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَـالَ:**) حەدیسا جبرائیلی ئەوا ب ناف ودەنگ ئەوا هاتی ژ عومەرێ کورێ خەطابی خودێ ژێ ڕازی بت دبێـژت: (**بَيْنَمَـا نَحْـنُ جُلُـوسٌ عِنْـدَ النَّبِـيِّ** ﷺ) ناڤبەینـەکێ ئـەم د ڕوینشـتیبووین ل دەف پێغەمبەرێ خودێ ﷺ (**إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ، شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَـابِ**) مـە هنـدیت مرۆڤەك هاتە نك مە جلکێت وی گەلـەك د سـپی بـوون، (**شَـدِيدُ سَـوَادِ الشَّـعْرِ**) سـەرێ وی گەلـەك یـێ ڕەش بـوو، (**لا يُـرَى عَلَيْـهِ أَثَـرُ السَّـفَرِ**) چ نیشانێت سەفەرێ ل نك نەبوون، (**وَلا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ**) وکەسـەکێ ژ مـە ئـەڤ مـرۆڤـە نـە د نیاسـی، (**فَجَلَـسَ إِلَـى النَّبِـيِّ** ﷺ) ڤێجـا ڕوینشـتە بەرسینگێ پێغەمبـەری، (**فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْـهِ إِلَـى رُكْبَتَيْـهِ**) وچوکێت خۆ ب چوکێـت پێغەمبـەری ڤـەنان، (**وَوَضَـعَ كَفَّيْـهِ عَلَـى فَخِذَيْـهِ**) و دەسـتێت خۆ دانانە سەر ڕانێت خۆ - ئەڤـەژی تـوڕە وڕەوشـتێ داخازکـەرێ زانینـێ یە ل بەرامبەری زانـا - ، (**وَقَـالَ: يَـا مُحَمَّـدُ أَخْبِرْنِـي عَـنِ الإِسْلامِ**) وگـوت: یا موحەممـەد بـۆ مـن بێـژە ئیسـلام چییـە؟، (**فَقَـالَ:**) ڤێجـا - پێغەمبـەرێ خـودێ ﷺ - گـوت: (**أَنْ تَشْـهَدَ أَنْ لا الـه إِلا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّـدًا رَسُـولُ اللهِ**) -

ئیسلام ئەڤە یە: - تو شەهدەییّ بدەی هندی خودیّ یە ئەو بتیّ یە هەژی عیبادەتی وموحەممەد پیّغەمبەریّ خودیّ یە وقاسدیّ ویە، (**وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ**) ونڤیّژیّ ب دروستی بکەی، (**وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ**) و زەکاتیّ ب دروستی بدەی، (**وَتَصُومَ رَمَضَانَ**) وهەیڤا ڕەمەزانیّ بگری، (**وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلا**) و بچییە مالا خودیّ یا مەزن - کو حەجە - ئەگەر تە پیّ چیّببت، (**قَالَ: صَدَقْتَ**) گوتی: تو ڕاست دبیّژی، (**فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ**) - ئیمامیّ عومەر - دبیّژت: ئەم مایینە حیّبەتی ژ وی یێ پسیاریّ ژیّ دکەت، ویێ دبیّژتیّ تو ڕاست دبیّژی؟ - مەعنا ئەوژی دزانت باشە پا مادەم دزانت پا بوچی پسیاریّ دکەت؟ دیّ بومە ل دوماهی یا حەدیسیّ دیاربت – (**قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ الإِيمَانِ**) گوتی: بۆ من بیّژە ئیمان چی یە؟ (**قَالَ:**) - پیّغەمبەریّ خودیّ ﷺ - گوت: (**أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ**) تو باوەرییێ بینی ب خودیّ، ومەلائیکەتیّت وی، وکتیّبیّت وی - ئەویّت هنارتین بو پیّغەمبەرا -، وپیّغەمبەریّت وی هەمییا، وڕۆژا قیامەتیّ، وقەزا وقەدەریّ باشا ویّ وخرابا ویّ – ئانکو: چ ئەوبت یا بۆ تە باش و تو حەژیّ بکەی یان ئەوبت یا بۆ تە خراب و تو حەژیّ نەکەی ، - جبریلی گوتیّ تو ڕاست دبیّژی - (**قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ الإِحْسَانِ**) گوتی: بۆ من بیّژە ئیحسان چییە؟، (**قَالَ: أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ**

تَـرَاهُ فَإِنَّـهُ يَـرَاكَ) - پێغەمبەرێ خودێ ﷺ- گوت: تو عیبادەتێ خودێ تەعالا بکەی هەروەکی تو دبینی، ڤێجا ئەگەر تو خودێ نەبینی ئەو تە دبینت، (**قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ**) - جبریلی - گوت: بو من بێژە دێ کەنگی قیامەت ڕابیت؟ (**قَالَ: ((مَا الْمَسْؤُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ))** گوت: ئەوێ پسیار ژێ تێتە کرن ژ وی باشتر نزانت ئەوێ پرسیارێ دکەت – ئانکو: نە ئەز دزانم و نە تو دزانی دێ کەنگی قیامەت ڕابت –، (**قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا**) گوت: پا بۆ من هندەك ژ عەلامەت ونیشانێت قیامەتێ بێژە، (**قَالَ: ((أَنْ تَلِدَ الأَمَةُ رَبَّتَهَا))** گوت: ئەگەر جارییێ سەیدێ خۆ بوو – ئانکو: ئەگەر جاریێ عەیالەك بۆ ژ سەیدێ خۆ ئەڤ عەیالە دێ بتە سەیدێ وێ - ئێك ژ عەلامەتێت ڕۆژا قیامەتێ یە ئەگەر عەیال بۆ سەیدێ دەیکێ یان یێ دەیك وبابا، چەوا دێ بیتە سەید؟ ئەڤە ئەگەر جاری هەبن، وجاری ئەون وەختێ موسلمان ب سەر کافرا دا دگرن وشەڕێ وان دکەن وکافر د شکێن ژنکێت وان دێ بنە جاری بۆ موسلمانا وزەلامێت وان دێ بنە کولەك (عەبد) بۆ موسلمانا، ڤێجا ئەڤ جاری یە وەختێ د کەڤنە د دەستێ موسلمانا دا ئەگەر هاتنە لێکڤەکرن ل سەر موجاهدا و ل سەر مرۆڤێت موسلمان دێ بتە ژنکا وی بێی مارکرن و بۆ وی حەلالە بچیتە دەف، ڤێجا وەختێ ئەڤ زەلامە چو دەف ڤێ جارییێ وب

دووگیان کەت وعەیالەك بوو ئەڤ عەیالە یێ بابێ یە وباب حوڕڕە ڤێجا وەختێ حوڕ بت ئەڤ عەیالە ژی دێ یێ حوڕ بت چونكی تابعێ بابێ یە ڤێجا ئەڤ عەیالە دێ بتە سەیدێ ئەڤێ جارییێ ئانكو: دەیكا خۆ كا چەوا باب سەیدێ وێ یە -. ((**وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ**)) و وەختێ تو ببینی مرۆڤێت پێخاس و ڕویس وفەقیر شڤانێت پەزا ببنە خودان ئاڤاهییێت مەزن وبلند، - وەكی نوكە گەلەك ژ خەلكی بتایبەتی ل جەزیرا عەرەبی و د ناڤ مە ژی دا ئەوێت هندەك وەختا شڤان وگاڤان وفەقیر یێ قەسرا د داننە سەرێك وئاڤاهییا بلند دكەن ئەڤەژی ژعە لامە تێت قیامە تێ یە -.

(**قَالَ: فَمَضَى**) گوت: – ئەڤ زەلامە پشتی هینگێ – چوو، (**فَلَبِثْنَا مَلِيًّا**) ڤێجا ئەم چەند وەختەكی ماین، (**فَقَالَ: (يَا عُمَرُ أَتَدْرُونَ مَنِ السَّائِلِ؟**) - پێغەمبەرێ خودێ ﷺ - گوت: یا عومەر ئەرێ هوین دزانن ئەو كی بوو پسیار دكرن – ئانكو: ئەوێ ئەڤ پرسیارە ژ من كرین ئەرێ هوین دزانن ئەو كی بوو - ، (**قُلْنَا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ**) مە گوتی: خودێ وپێغەمبەرێ وی چێتر دزانن، (**قَالَ: (هَذَا جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ أَمْرَ دِينِكُم**) گوت: ئەڤە جبرائیل بوو هاتە نك هەوە دا كارێت دینێ هەوە نیشا هەوە بدەت دا هوین زانا وشارەزا ببن د دینێ خۆ دا.

ڤێجا دڤێت ئەم دینێ خودێ بڤی ڕەنگی بنیاسین چونكی پسیارا وی دێ ژ مە ئێتە كرن دقەبری دا وەختێ دبێژنە مە (**من ربك؟**) خودێ تە كییە ؟ ئەوژی ئەصلێ ئێكێ بوو، وپسیارا دی (**ما دينك؟**) دینێ تە چییە؟ ئەوژی ئەصلێ دووێ بوو ئەوێ بەری نوكە ئەم ل سەر ئاخفتین.

الأَصْلُ الثَّالِثُ: مَعْرِفَةُ نَبِيِّكُمْ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بناخێ سیێ: نیاسینا پێغەمبەرێ هەوە موحەممەدی ﷺ

نیاسینا پێغەمبەرێ مە موحەممەدی ﷺ ژ فەرزانە ل سەر هەر مرۆڤەکێ موسلمان چ ژنك بت یان زەلام بت.

پێغەمبەرێ مە ﷺ کییە؟: (**وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْد الله بْنِ عَبْد الْمُطَّلب بْنِ هَاشِمٍ، وَهَاشِمٌ مِنْ قُرَيْشٍ، وَقُرَيْشٌ مِنَ الْعَرَبِ، وَالْعَرَبُ مِنْ ذُرِّيَّةِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ عَلَيْهِ وَعَلَى نَبِيِّنَا أَفْضَلُ الصَّلاةِ وَالسَّلامِ**) وئەو (محمدێ کورێ عبدالله)یە کورێ (عبدالمطلب) یە کورێ هاشمی یە و (هاشم) ژ عەشیرەتا قورەیشییانە وقورەیشی ژ عەرەبا نە ، و عەرەب ژ دویندەها ئیسماعیلێ کورێ ئیبراهیمی نە خۆشتڤیێ خودێ تەعالا سلاڤێت خودێ ل سەر وی وهەمی پێغەمبەرا بت، (**وَلَهُ مِنَ الْعُمُرِ ثَلاثٌ وَسِتُّونَ سَنَةً**) و ژیێ پێغەمبەرێ مە ﷺ وەختێ مری شێست وسێ سال بوون، (**مِنْهَا أَرْبَعُونَ قَبْلَ النُّبُوَّةِ**) ژ وان شێست وسێ سالا چل سال بەری ببتە پێغەمبەر ژیێ خۆ بر بوون، (**وَثَلاثٌ وَعِشْرُونَ في النبوة**) وبیست وسێ سال د پێغمبەراتیێ دا ژیێ خۆ پێ بوراندی، (**نُبِّئَ بـ: اقْرَأ**) پێ بوویە نەبی وەختێ د شکەفتێ ڤە وجبرائیل هاتیە نك و گڤاشتی وگوتیێ (**إقرأ**) بخوینە، گوت: (**ما أنا بقارئ**) ئەز نە یێ خاندەڤانم، بڤێ ئاخفتنێ پێ بوویە نەبی، (**وَأُرْسِلَ بـ: الْمُدَّثِّرْ**) ویێ بوویە ڕەسول بڤێ

ئايەتێ د سورەتێ المدثر دا ، (**وَبَلَدُهُ مَكَّةُ**) وبازێرێ وى ئەوێ ئەو لێ بووى و ژێ ڕابووى وبوويە پێغەمبەر (مەككەهـ) بوو، (**بَعَثَهُ اللهُ بِالنِّذَارَةِ عَنِ الشِّرْكِ، وَبالدَّعْوة إِلَى التَّوْحِيدِ**) خودێ تەعالا هنارت دا ئينزارێ بدەتە وان مرۆڤا ئەوێن شركێ دكەن، و بەرێ وان بدەتە توحيدا خودێ و وان بترسينت ژ عەزابا خودێ، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەليل گوتنا خودێ تەعالا يە دبێژيت: (**يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنذِرْ * وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ * وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ * وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ * وَلاَ تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ * وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ**) (**المدثر: ١-٧**). ئەى ئەوێ تە نڤيك ب سەر خۆ دادايـن، ڕابە ئينزارێ بدە قەومێ خۆ ژ شركێ، وخودێ خۆ مەزن بكە ، وجلكێت خۆ پاقژ بكە، - هندەك زانا دبێژن ئەڤە كنايەتە نە بەحسێ جلكى يە بەلێ مەعنا كارێ خۆ پاقژ بكە ژ شركێ و بۆ هەردوكا دهێت تو بێژى جلكێت خۆ ژى پاقژ بكە دروستە چونكى ئێك ژ ئاداب و ڕەوشتێ موسلمانى ئەڤەيە هەمى وەختا يێ پاقژ بت وبتايبەتى وەختى عيبادەتێ خودێ دكەت، وخۆ پاقژ بكە ژ شركێ -، وخۆ ژ صەنەما بدە پاش ، و تو چ تشتا نەدە ئێكى و ل سەر بكەيە مننەت، وصەبرێ بكێشە ل سەر ئەمر ونەهييێت خودێ خۆ. (**وَمَعْنَى: (قُمْ فَأَنذِرْ): يُنْذِرُ عَنِ الشِّرْكِ، وَيَدْعُو إِلَى التَّوْحِيدِ**) وڕامانا (**قُمْ فَأَنذِرْ**): ئينزارێ ددەتە قەومێ خۆ ژ شركێ وگازى وان دكەت بۆ عيبادەتێ خودێ بتنێ، (**وَرَبَّكَ**

فَكَبِّـرْ): **أَيْ: عَظِّمْـهُ بِالتَّوْحِيـدِ**) ئـانكو: وخـودىٚ خـۆ مـەزن بكـە ب عيبـادەتىٚ خودىٚ بتنـىٚ، (**وَثِيَابَـكَ فَطَهِّـرْ**): **أَيْ: طَهِّـرْ أَعْمَالَـكَ عَـنِ الشِّـرْك**) ئانكو: كارێن خۆ پاقژ بكە ژ شركىٚ، (**وَالرُّجْـزَ فَـاهْجُرْ**): **الرُّجْـزَ: الأَصْـنَامُ**) **الرُّجْـزَ:** صـەنەمن، (**وَهَجْرُهَـا: تَرْكُهَـا، وَالْبَـرَاءَةُ مِنْهَـا وَأَهْلِهَـا**) وهـەجرا وان: هێلانـا وانـە، دىٚ چـەوا هـەجرا صـەنەما كـەت؟ ئەڤەيە صـەنەما بهێلـت وعيبـادەتىٚ وان بهێلـت وئـەهلىٚ صـەنەما ژى -ئـانكو: ئەوێن عيبادەتىٚ صەنەما دكەن -، و خۆ بەرى بكـەت ژ صـەنەما وئـەو مرۆڤێت عيبادەتىٚ صەنەما دكەن.

(**أَخَذَ عَلَى هَـذَا عَشْـرَ سِـنِينَ يَـدْعُو إِلَـى التَّوْحِيـد**) دەهـ سـالا پێغەمبـەرىٚ خـودىٚ مـا ل سـەر ئـەڤىٚ پێغەمبـەراتيىٚ و چ عيبـادەتىٚ دى ل سـەر پێغەمبـەرى و ل سـەر ئوممـەتا وى ژبلـى تەوحيـدىٚ فـەرز نـەبوون، (**وَبَعْـدَ الْعَشْـرِ عُـرِجَ بِـهِ إِلَـى السَّـمَاءِ**) وپشـتى دەهـ سـالا خـودىٚ تـەعالا ئـەو برە عەسـمانا - ئـانكو: ژ مەككـەهىٚ بـرە (بيـت المقـدس) ل قودسـىٚ وپشـتى هينگىٚ بلنـدكر بۆ عەسـمانا حـەتا چوويە د سـەر عەسـمانىٚ حەفتىٚ دا (**وَفُرِضَتْ عَلَيْهِ الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ**) و ل وێرىٚ خودىٚ تـەعالا هـەر پێـنج نڤێـژ ل سـەر وى فـەرزكرن، (**وَصَـلَّى فِـي مَكَّـةَ ثَـلاثَ سِـنِينَ**) و ل مەككەهىٚ سىٚ سالا نڤێژ كرن، (**وَبَعْدَهَا أُمِـرَ بِـالْهِجْرَةِ إِلَـى الْمَدِينَـةِ**) وپشتى هينگىٚ ئەمرىٚ وى هاتە كرن – ئانكو: خودىٚ تەعالا ئـەمرىٚ

پێغەمبەری کر - ئەو بچیتە مەدینێ هیجرەتێ بکەت ژ مەککەهێ بۆ مەدینێ.

(**وَالْهِجْرَةُ: الانْتِقَالُ مِنْ بَلَدِ الشِّرْكِ إِلَى بَلَدِ الإِسْلامِ**) وهیجرەت ئە ڤەیە: ڤەگوهازتنا ژ جهێ کوفرێ یە بۆ جهێ ئیسلامێ.

(**وَالْهِجْرَةُ فَرِيضَةٌ عَلَى هَذِهِ الأُمَّةِ مِنْ بَلَدِ الشِّرْكِ إِلَى بلد الإِسْلامِ**) وهیجرەت فەرزە ل سەر ڤێ ئوممەتێ حەتا ڕۆژا قیامەتێ ئەگەر مرۆڤەك موسلمان بوو ئەو جهێ ئەو لێ بت کافر بن وحوکمێ کافرا بت دڤێت ژ وێرێ هیجرەت بکەت وبێتە ناف موسلمانا ئەو جهێ موسلمان حوکمی لێ دکەن، (**وَهِيَ بَاقِيَةٌ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ**) وئەڤ هیجرەتە هەر وهەر دێ مینت حەتا ڕۆژا قیامەتێ، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: ﴿**إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلآئِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُواْ فِيمَ كُنتُمْ قَالُواْ كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الأَرْضِ قَالْوَاْ أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُواْ فِيهَا فَأُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءتْ مَصِيراً * إِلاَّ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء وَالْوِلْدَانِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلاَ يَهْتَدُونَ سَبِيلاً * فَأُوْلَئِكَ عَسَى اللّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّهُ عَفُوّاً غَفُوراً**﴾ (**النساء: ٩٧ـ٩٩**). هندی ئەو مرۆڤن ئەوێت مەلائیکەتا ڕوحێن وان کێشاین ومرین ئەوێت زولم ل نەفسا خۆ کرین ژبەر هندێ کو هیجرەت نەکرین – ئانکو: ئەوێن موسلمان بووین و ژ ناف کافرا نە دەرکەتین - مەلائیکەت دێ بێژنە وان بوچی هوین نە دەرکەتن ژ ناف کافرا؟ ئەوان گوت: ئەم

(**مُسْتَضْعَف**) بووین د عەردی دا، - ئانكو: مە چ شیان نەبوون وئەم د بێ چارەبووین ئەم نە د شیاین -، مەلائیكەت دێ بێژنە وان: ئەرێ ما عەردێ خودێ یێ بەرفرەهـ نەبوو، - ئانكو: ئەو عەردێت موسلمان لێ د مشە كو هوین ژ ناف كافرا هیجرەت بكەن وبچنە دناف وان دا، دا هوین بشێن دینێ خۆ برێڤە ببەن؟، ڤێجا ئەڤ مرۆڤێت هوسا ئەوێت ماینە دناف كافرا دا و نە چووینە دناف موسلمانا دا و ژبەر هندێ كەتینە دگەلەك گونەها دا ئەڤێت هەنێ دێ جهێ وان جەهنەم بت، وپیسترین جهە جەهنەم بۆ وان ژبلی هندەكا ئەوێت گەلەكێت بێچارە ژ زەلاما و ژنكا وبچویكا، ئەوێت وان چ پێچێنەبت ئەو بكەن ونەشێن دەركەڤن وبچنە ناف موسلمانا ژبەر هندێ چونكی گەلەك د بێچارەنە یان د نساخن یان بچویكن نەشێن بچن، و ب ڕێكێ ژی ناكەڤن، ئەڤێت هە خودێ تەعالا ئەڤ عەزابا هە بۆ وان نە دانایە ودێ لێبوریت، وهندی خودێ تەعالا یە ئەوە یێ حەش لێبورینی دكەت وئەوە یێ گونەها د غەفرینت.

- وهەر وسا دەلیلەكێ دی یێ پێ هەی كو دڤێت مرۆڤ هیجرەت بكەت ژ عەردێ كوفرێ و ژ ناف مرۆڤێت كافر بۆ عەردێ ئیسلامێ وناف موسلمانا ئەوژی – (**وَقَوْلُـهُ تَعَـالَى:**) گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: **﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ﴾** (**العنكبوت:**

٥٦). ئەی عەبدێن خودان ئیمان عەردێ من گەلەکێ بەرفرەهە ڤێجا قەست بکەنە وی عەردی دا هوین بشێن عیبادەتێ من لێ بکەن.

(**قَالَ الْبُغَوِيُّ ـ رَحِمَهُ اللهُ ـ: نزلت هَذِهِ الآيَةِ فِي الْمُسْلِمِينَ الَّذِينَ بِمَكَّةَ ولَمْ يُهَاجِرُوا، نَادَاهُمُ اللهُ بِاسْمِ الإِيمَانِ**) ئیمامێ (بەغەوی) ئێك ژموفەسرێت قورئانێ یە وئێك ژ موحەدسانە گەلەك زانایەكێ بەركەتی یە دبێژت: ئەگەرێ هاتنە خارا ڤێ ئایەتێ ژبەر وان موسلمانا بوو ئەوێت ماینە ل مەككەهێ وهیجرەت نەكرینە مەدینێ خودێ گازی وان كر بناڤێ ئیمانێ - ئانكو: ئەو نەكافرن بەلێ گوننەهكارن ئەگەر ئەو ژ ناڤ كافرا نە دەركەڤن ونە ئێنە ناڤ موسلمانا -.

(**وَالدَّلِيلُ عَلَى الْهِجْرَةِ مِنَ السُّنَّةِ:**) ودەلیل ل سەر هیجرەتێ ژ سوننەتا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ ئەڤەیە: (**قَوْلُهُ ﷺ:**) گوتنا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ یە دبێژت: ((**لا تَنْقَطِعُ الْهِجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ، وَلا تَنْقَطِعُ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَ**)) هیجرەت نا قەتعەبت حەتا تەوبە قەتعەدبت وتەوبە ژی قەتعەنابت حەتا ڕۆژ ژ ڕۆژ ئاڤای دەربكەڤت - كو ئەڤە ئێكە ژ عەلامەتێن هندێ كو تەوبە نائێتە قەبوویل كرن -.

(**فَلَمَّا اسْتَقَرَّ فِي الْمَدِينَةِ أُمِرَ بِبَقِيَّةِ شَرَائِعِ الإِسْلامِ**) ڤێجا وەختێ پێغەمبەرێ خودێ ﷺ چوویە مەدینێ و مایە ل مەدینێ و خۆجە بووی خودێ ئەمرێ وی كر ب وان عیبادەتێن دی ئەو بكەت، (**مِثْلِ: الزَّكَاةِ،**

وَالصَّوْمِ، وَالْحَجِّ، وَالأَذَانِ، وَالْجِهَادِ، وَالأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنْ شَرَائِعِ الإِسْلامِ) وەكى: دانا زەكاتێ وگرتنا ڕۆژییێ وچوونا حەجێ وبانگى وجیهادێ وفەرمانا ب باشییێ و دانە پاشا وان ژ خرابییێ، و ژبلی ڤان ئەو تشتێن دی ژی ژ شریعەتێ ئیسلامێ، (**أَخَذَ عَلَى هَذَا عَشْرَ سِنِينَ**) و دەهـ سالا ما ل سەر ڤێ چەندێ، ئەڤە دەهـ سال وبەری هینگێ ژی سێزدە سال بوون ئەڤە بیست وسێ سال.

(**وَتُوُفِّيَ - صَلواتُ اللهِ وَسَلامُهُ عَلَيْهِ - وَدِينُهُ بَاقٍ**) وپێغەمبەرێ خودێ ﷺ پشتی هینگێ مر ودینێ وی هەر دێ مینت و چ جارا پیچ نابت وئەڤە دینێ وی یە.

(**لا خَيْرَ إِلا دَلَّ الأُمَّةَ عَلَيْهِ، وَلا شَرَّ إِلا حَذَّرَهَا مِنْهُ**) و نینە خێرەك وباشیەك ئیللە ئەوی یا نیشا ئوممەتا خۆ دای، و نینە خرابیەك ئیللە ئەوی ئوممەتا خۆ یا ژێ ترساندی و یێن ژێ هشیار کرین.

(**وَالْخَيْرُ الَّذِي دَلَّهَا عَلَيْهِ التَّوْحِيدُ، وَجَمِيعُ مَا يُحِبُّهُ اللهُ وَيَرْضَاهُ**) وئەو خێرا پێغەمبەرێ خودێ ﷺ نیشا ئوممەتا خۆ دای تەوحیدە وهەمی تشتێت خودێ حەژێ بکەت و ژێ ڕازی بت، (**وَالشَّرُّ الَّذِي حَذَّرَهَا مِنْهُ الشِّرْكُ، وَجَمِيعُ مَا يَكْرَهُ اللهُ وَيَأْبَاهُ**) وئەو خرابییا وی ئوممەتا خۆ ژێ ترساندی شرکە وهەمی تشتێت خودێ حەژێ نەکەت و ژێ ڕازی نەبت.

(**بَعَثَهُ اللهُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً**) خودێ ئەو یێ هنارتی بۆ عالەمێ هەمییێ نە بەس بۆ عەرەبا یان عەشیرەتەکێ یان چەند مرۆڤەکا حەتا ڕۆژا قیامەتێ، (**وَافْتَرَضَ طَاعَتَهُ عَلَى جَمِيعِ الثَّقَلَيْنِ الْجِنِّ وَالإِنْسِ**) وخودێ گوهدارییا وی یا فەرزکری ل سەر ئەجنە وئینسانا پێکڤە نە بەس ئینسان بتنێ، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: ﴿**قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعاً**﴾ (**الأعراف: ١٥٨**) تو بێژە وان یا (محمد) ئەی گەلی ئینسانا ئەز پێغەمبەرێ خودێ مە بۆ هەوە هەمییا.

(**وَكَمَّلَ اللهُ بِهِ الدِّينَ**) و ب ڤی پێغەمبەری خودێ دین تەمام کر، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) و دەلیل پێ گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: ﴿**الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِيناً**﴾ (**المائدة: ٣**) ئەڤروکە من دینێ هەوە بۆ هەوە تەمام کر و من نیعمەتا خۆ ل سەر هەوە تەمام کر وئەز ڕازی بووم بۆ هەوە ژ ئیسلامێ کو دین بت.

و پێغەمبەرێ خودێ ﷺ یێ مری بەلێ حەتا دین تەمام نەبووی نەمر، (**وَالدَّلِيلُ عَلَى مَوْتِهِ ﷺ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) و دەلیل ل سەر مرنا وی گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: ﴿**إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ * ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ**﴾ (**الزمر: ٣٠، ٣١**). هندیکە توی – یا موحەممەد - تو

دێ مری مسوگەر، وئەوژی دێ مرن مسوگەر، پاشی هوین هەمی پێکڤە ل ڕۆژا قیامەتێ دێ ل نك (رب العالمين)ی ئامادەبن ودێ ب هەڤڕکی چن و دێ مەحکەمە ل گەل هەوە ئێتە کرن.

(**وَالنَّاسُ إِذَا مَاتُواْ يُبْعَثُونَ**) وخەلك وەختێ دمرن جارەکا دی دێ ساخ بن وئێنە ڕاکرن ژ قەبرا - خودێ تەعالا دێ وان ساخ کەت و دێ حازرکەت ل مەیدانا حەشرێ – ، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: ﴿**مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى**﴾ (**طه: ٥٥**). مە هوین پێت ژ ئاخێ چێکرین و دێ جارەکا دی هەوە زڤڕینینە د ئاخێ دا و جارەکا دی دێ هەوە ژ ئاخێ ڕاکەینەڤە - ئانکو: ئەصلێ مە – کو بابێ مە ئادەم - خودێ یێ ژ ئاخێ چێکری پشتی هینگێ دەمێ ئینسان دمرت هەر دێ کەنە دبن ئاخێ ڤە و وەختێ ساخ دبت هەر دێ ژ بن ئاخێ دەرکەڤت وساخ بت -، وگوتنا خودێ تەعالا دبێژت: ﴿**وَاللَّهُ أَنبَتَكُم مِّنَ الأَرْضِ نَبَاتاً * ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجاً**﴾ (**نوح: ١٧، ١٨**). وخودێ هوین یێن شوین کرین ژ عەردی، پاشی دێ جارەکا دی هەوە زڤڕینتە د عەردی دا، ودێ جارەکا دی هەوە ژ عەردی دەرئێخیتەڤە، (**وَبَعْدَ الْبَعْثِ مُحَاسَبُونَ وَمَجْزِيُّونَ بِأَعْمَالِهِمْ**) وپشتی ئەو ڕادبنەڤە ژ قەبرا و ل ڕۆژا قیامەتێ حازردبن دێ خودێ حەق وحسابێ ل گەل وان کەت، ودێ

جزايێ وان دەتێ ل سەر كارێ وان، ئەوێ كارێ باش كربت دێ جزايێ وى يێ باش بت، و يێ كارێ خراب كربت دێ جزايێ وى يێ خراب بت، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەليل گوتنا خودێ تەعالايە دبێژت: **﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاؤُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾** (**النجم:٣١**). وهەمى تشتێن دناف عەسمانا دا و دناف عەردى دا پێكڤە مولكێ خودێ نە - و(رب العالمين) دێ هەمیێ خراب كەت و ڤان ئينسانا دێ مرينت و ل ڕۆژا قيامەتێ دێ ساخ كەتەڤە - دا كو هەر ئێكى جزايێ وى بدەتێ، مرۆڤێت خودان ئيمان جزايێ وان بدەتێ يێ باش، ومرۆڤێت خراب ژى جزايێ وان يێ خراب بدەتێ.

(**وَمَنْ كَذَّبَ بِالْبَعْثِ كَفَرَ**) وئەوێ باوەريێ نەئينت ب ساخكرنا ژ پشتى مرنێ دێ كافربت، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەليل گوتنا خودێ تەعالايە دبێژت: **﴿زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن لَّن يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾** (**التغابن: ٧**). ئەو مرۆڤێت كافر بۆ خۆ دبێژن ئەو نا ڕابنەڤە پشتى مرنێ ژ قەبرا تو بێژە وان ئەز ب خودێ خۆ كەم هوين دێ جارەكا دى ساخ بنەڤە ودێ ژ قەبرا ئێنە ڕاكرن وپاشى دێ بۆ هەوە هەمى تشت ئێنە گوتن ژ كارێ هەوە

ئەوێ هەوە کری د دونیایێ دا و دێ حەق وحساب ل گەل هەوە ئێتە کرن وئەڤە ل بەر خودێ گەلەکا ب سانەهییە.

(**وَأَرْسَلَ اللهُ جَمِيعَ الرُّسُلِ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ**) وخودێ تەعالا هەمی پێغەمبەرێت هنارتین دا مزگینیێ بدەنە مرۆڤێن باش یێن خودان ئیمان ب بەحشتێ، و دا وان مرۆڤا بترسینن یێن کافر ژ ئاگرێ جەهنەمێ، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: ﴿**رُسُلاً مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ**﴾ (**النساء:١٦٥**).

خودێ پێغەمبەرێت هنارتین دا مزگینیێ بدەنە مرۆڤێت باش یێن خودان ئیمان ب بەحشتێ، ومرۆڤێت کافر بترسینن ژ جەهنەمێ دا کەسەکێ چ هێجەت نەبن پشتی هنارتنا پێغەمبەرا ل نك خودێ.

(**وَأَوَّلُهُمْ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلامُ**) وئێکەمین ڕەسول هاتییە هنارتن نوح پێغەمبەرە – ئانکو: ئێکەمین ڕەسول نوحە سلاڤێت خودێ ل سەربن، بەلێ ئێکەمین نەبی بابێ مە ئادەمە ، (**وَآخِرُهُمْ مُحَمَّدٌ ـ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ـ وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ**) ودوماهیکا وان – ئانکو: نەبی وڕەسولا - پێغەمبەرێ مەیە موحەممەد ﷺ و چ پێغەمبەر پشتی وی نائێن وئەو دوماهیکا هەمی پێغەمبەرانە، (**وَالدَّلِيلُ عَلَى أَنَّ أَوَّلَهُمْ نُوحٌ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل ل سەر هندێ کو نوح پێغەمبەر ئێکەمین ڕەسولە، گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: ﴿**إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِن**

بَعْدِه﴾ (**النساء: ١٦٥**). مه وەحیا بۆ ته هنارتی هەر وەکی مه وەحی بۆ نوحی وئەو پێغەمبەرێت پشتی وی هنارتی.

ڤێجا ئێکەمین جار بەحسێ نوحی کر چونکی ئەو ئێکەمین رەسوله.

(**وَكُلُّ أُمَّةٍ بَعَثَ اللهُ إِلَيْهَا رَسُولا مِنْ نُوحٍ إِلَى مُحَمَّدٍ ﷺ**) وهەر ئوممەتەکێ خودێ تەعالا پێغەمبەرەك یێ بۆ هنارتی بگرە ژ نوحی وحەتا پێغەمبەرێ مه موحەممەدی ﷺ ، (**يَأْمُرُهُمْ بِعِبَادَةِ اللهِ وَحْدَهُ، وَيَنْهَاهُمْ عَنْ عِبَادَةِ الطَّاغُوتِ**) - و ئەڤان پێغەمبەرا هەمییا - ئەمرێ ئوممەتێن خۆ یێن کرین ب عیبادەتێ خودێ بتنێ، وئەو یێت پاشڤەلێدایین ژ عیبادەتێ طاغوتی (غەیری خودێ)، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل گوتنا خودێ تەعالایه دبێژت: **﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ﴾** (**النحل: ٣٦**). ومسوگەر هەر ئوممەتەکا هەبت مه پێغەمبەرەك یێ بۆ هنارتی - ومه ئەمرێ وی پێغەمبەری یێ کری کو ئەو بێژته ئوممەتا خۆ - عیبادەتێ خودێ بتنێ بکەن وخۆ ژ طاغوتی بدەنه پاش، - ئانکو: وخۆ بدەنه پاش ژ عیبادەتێ غەیری خودێ -.

(**وَافْتَرَضَ اللهُ عَلَى جَمِيعِ الْعِبَادِ الْكُفْرَ بِالطَّاغُوتِ وَالإِيمَانَ بِاللهِ**) وخودێ تەعالا یا فەرزکری ل سەر هەمی عەبدا ئەو کوفرێ ب طاغوتی ببەن وئیمانێ ب خودێ بتنێ بینن، - ئانکو: خودێ یافەرزکری ل سەر

عالەمێ هەمیێ ئەو كوفرێ ب وی ببەن ئەوێ عیبادەتێ وی تێتە كرن وئەو یێ ڕازی بت ژبلی خودێ، وئیمانێ ب خودێ تەعالا بتنێ بینن -.

(**قَالَ ابْنُ الْقَيِّمِ ـ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى:**) (ابن القیم) خودێ ڕەحمێ پێ ببەت دبێژت: (**مَعْنَى الطَّاغُوتِ: مَا تَجَاوَزَ بِهِ الْعَبْدُ حَدَّهُ مِنْ مَعْبُودٍ أَوْ مَتْبُوعٍ أَوْ مُطَاعٍ**) ڕامانا طاغوتی: ئەو تشتە یێ عەبد پێ ژ سنورێ خۆ د بورت، چ ئەو بت یێ عیبادەت بۆ تێتە كرن، یان خەلك ل دویڤ دچت، یان گوهێ خۆ ددەنێ - ئانكو: عیبادەت و دویڤچوون وگوهداری هەمی دڤێت بەس بۆ خودێ بتنێ بت د هەمی تشتا دا -، (**وَالطَّوَاغِيتُ كَثِيرُونَ وَرُؤُوسُهُمْ خَمْسَةٌ:**) و(طواغیت) ژی گەلەكن وسەرێت وان پێنجن: (**إِبْلِيسُ لَعَنَهُ اللهُ**) - یێ ژ هەمییا مەزنتر – ئیبلیسە (شەیطانە) لعنەتا خودێ لێ بت، ئەڤە سەرێ هەمییانە - ئانكو: پێنجێت سەرەكی نە وشەیطان ژ ڤان پێنجا ژی سەرێ هەمییانە -، (**وَمَنْ عُبِدَ وَهُوَ رَاضٍ**) وطاغوتێ دووێ: ئەوە یێ عیبادەتێ وی بێتە كرن و ئەو یێ ڕازی بیت بڤی عیبادەتی، بوچی مە گوت یێ ڕازی بیت؟ چونكی گەلەكێن هەین عیبادەتێ وان تێتە كرن بەلێ ئەو نە د ڕازی نە، وەكی مەلائیكەتا، ما هندەك عیبادەتێ وان ناكەن؟ بەلێ .. بەس ئەو نە د ڕازی نە، ڤێجا ناچێبت ئەم بێژینە مەلائیكەتا طاغوت، یان پێغەمبەرێ خودێ (عیسا علیه سلام) ما هندەك عیبادەتێ وی ناكەن؟ بەلێ .. ما

چێدبت ئەم بێژینێ طاغوت؟ نەخێر .. بوچی؟ چونکی ئەو نەیێ ڕازی یە، ڤێجا ژبەر هندێ دێ بێژین: هەر تشتەکێ عیبادەتێ وی بێتە کرن یان هەر کەسەکێ عیبادەتێ وی بێتە کرن ویێ ڕازی بت بڤی عیبادەتی ئەڤە هینگێ ئەوژی طاغوتە -، (**وَمَنْ دَعَا النَّاسَ إِلَى عِبَادَةِ نَفْسِهِ**) وطاغوتێ سیێ: ئەوە یێ گازی خەلکی دکەت بۆ عیبادەتێ خۆ، - وەکی فیرعەونی وگەلەکێن دی ژی ئەڤەژی طاغوتە -، (**وَمَنْ ادَّعَى شَيْئًا مِنْ عِلْمِ الْغَيْبِ**) وطاغوتێ چارێ: هەر کەسەکێ بێژت ئەزی تشتەکی ژ غەیبێ دزانم، ئەوژی طاغوتە، (**وَمَنْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللهُ**) وطاغوتێ پێنجێ: ئەوێ حوکمی بکەت ب تشتەکێ دی ژبلی وی تشتێ خودێ ئینایە خار – ئانکو: ژبلی قورئان و سوننەتێ -، وەکی وان یاسایێن مرۆڤا دانایین یان عورف و عەدەتا ئەڤێت هەژی دبێژنێ طاغوت، (**وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:**) ودەلیل گوتنا خودێ تەعالایە دبێژت: **﴿لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَد تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىَ لاَ انفِصَامَ لَهَا وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾** (**البقرة: ٢٥٦**).

ژبەر تمامەتییا ڤی دینی وئاشکراکرنا ئەحکامێت وێ چ هەوجەیی ب تەعدایی نینە د دینی دا، حەقی ژ نەحەقیێ هاتە دیارکرن، ڤێجا هەرکەسەکێ کوفریێ ب طاغوتی ببەت وباوەرییێ ب خودێ بینت وخۆ ڕاگرت ئەڤە وی خۆ ب دینێ خودێ تەعالا ڤە گرت یێ مەزبیت

پشتی هینگێ چ جارا سەرداچوونا وی نابت وخودێ هەمی وەختا گوهـ ل مە هەیە ودزانت ئەم چ دکەین.

(**وَهَذَا هُوَ مَعْنَى لا الـه إلا اللهُ**) وئەڤەیە مەعنا (**لا الـه إلا اللهُ**) وەختێ کو تو باوەریێ ب خودێ تەعالا بینی وکوفریێ ب طاغوتی ببەی ئەڤە تە مەعنا (**لا الـه إلا اللـهُ**) ب دروستی زانی و ل نك خۆ پەیداکر و کار پێ کر. (**وَفِي الْحَدِيثِ:**) و د حەدیسی دا - پێغەمبەرێ خودێ ﷺ دبێژت: - (**رَأْسُ الأَمْرِ الإِسْلامِ، وَعَمُودُهُ الصَّلاةُ، وَذِرْوَةُ سَنَامِه الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ**) سەرێ هەمی کارا ئیسلامە – ئانکو: ئەگەر مرۆڤ موسلمان نەبت هەر کارەك وعیبادەتەکێ بکەت فایدە ناکەت، وکار و عیبادەتێ مرۆڤی یێ بەطالە ونائێتە قەبوویل کرن - ، و ستوینا وی نڤێژە – ئانکو: هندی نڤێژە ستوینا دینی یە یا سەرەکی ئەوێ ب دروستی بکەت وپێ ڕابیت ئەوی دین ل دەف خۆ پەیداکر وئەوێ بهێلت ئەوی ئیسلام هێلا وپیچکر، وەکی خیڤەتەکێ ستوینا سەرەکی کیشکە؟ ئەوە یا نیڤێ، ئەگەر وێ ستوینا نیڤێ بینیەدەرێ دێ خیڤەت کەڤیت، بلا هەر چارێن دی هەبن ژی، ڤێجا هندی نڤێژە ستوینا سەرەکی یە یا ئیسلامێ -، و ئەو جهێ ژ هەمییا بلندتر د دینی دا جیهادا د ڕێکا خودێ دا یە – ئانکو: ئەو تشتێ ژ هەمییا ب قەدر وقیمەدتر د ئیسلامێ دا جیهادا د ڕێکا خودێ دا یە -، مرۆڤ جیهادێ

بکەت دژی مرۆڤێت کافر، جیهادا شەرعی و یا دروست دگەل ئیمامێ موسلمانا یان ئەوێ ئەو دکەتە رێبەر وبەرپرس نە وەکی نوکە کو بوویە فەوزە وهەر موسلمان موسلمانی بکوژت وتێنتیا وسیارا ب خەلکی ڤە ب پەقینت ئەڤێ نابێژنێ جیهاد ئەڤە گونەهکاری یە و بێ ئەمریا خودێ یە چێنابت مرۆڤ موسلمانا بکوژت، بەلێ دڤێت جیهاد دژی مرۆڤێت کافر بت ودڤێت موسلمانا ئیمام هەبت و ل گەل وی جیهادێ بکەن، و دڤێت بەری جیهادێ موسلمان گازی کافرا بکەن بۆ ئیسلامێ، وئەو کافر دڤێت ئەوبن یێن د ئەصل دا کافر ئەوێن خودێ وپێغەمبەرێ وی ﷺ بۆ مە دیار کرین، ڤێجا ئەگەر بڤی ڕەنگی بت هینگێ دێ بێژینێ جیهادا دروست و یا شەرعی، نەکو ئەوبن یێن موسلمان وهندەك ژبەر گونەهەکێ یان شوبهەکێ وان کافر بکەن.

ڤێجا ئەڤ جیهادە گەلەك وگەلەك دئیسلامێ دا یا گرنگە ئەگەر ئەڤ جیهادە هەبت ئیسلام دێ هەمی وەختا یا بلند وسەرکەتی بت، وئەگەر نەبت دێ هەمی وەختا دوژمن ونەیار تەعدایێ وزولمێ ل موسلمانا کەن وەکی ڤی وەختێ ئەم تێدا دژین.. واللە أعلم .. وخودێ چێتر دزانیت.

والحمد لله رب العالمين

وَاللّهُ أَعْلَمُ. وَصَلَّى اللّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعلى اله وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ.